

บทที่ ๒

ประวัติและความเป็นมาของพระเครื่อง

ในบทที่ ๒ ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่ต้องการศึกษา ได้แก่ ประวัติและความเป็นมาของพระเครื่อง แนวความคิดในคติความเชื่อการสร้างพระเครื่อง คติการสร้างพระเครื่อง มูลเหตุเกิดพระเครื่อง ประเภทของพระเครื่อง และความสำคัญของพระเครื่อง ดังมีรายละเอียดที่จะได้นำเสนอต่อไปนี้

๒.๑ ประวัติและความเป็นมาของพระเครื่อง

ประวัติและความเป็นมาของพระเครื่อง ความเป็นมาในการสร้างพระเครื่อง จะเห็นได้ว่าพระเครื่องนั้น เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในยุคลหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงปรินิพพานไปแล้ว โดยในสมัยที่พระพุทธองค์ยังทรงมีพระชนม์ชีพอยู่นั้น ยังไม่มีการสร้างสิ่งบูชาต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาเท่าใดนัก จะมีที่กล่าวถึงสิ่งอันควรพบเห็นควรบูชาไว้บ้าง ก็ในตอนที่พระพุทธองค์ทรงตรัสกับพระอานนท์ เมื่อครั้งที่ทรงใกล้จะปรินิพพานว่า ผู้ใดที่ได้บูชาสักการะสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แล้ว ผู้นั้นเมื่อตายไปจะมีสุคติสวรรค์เป็นที่ไป โดยสังเวชนียสถานทั้ง ๔^๑ ได้แก่ ๑) สถานที่ประสูติ คือ ที่สวนลุมพินี เมืองกบิลพัสดุ์ ๒) สถานที่ตรัสรู้ คือ ที่ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ตำบลพุทธคยา ๓) สถานที่แสดงพระปฐมเทศนา คือ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ตำบลสารนาถ เมืองพาราณสี ๔) สถานที่ปรินิพพาน คือ ที่สาละวันทยาน เมืองกุสินารา นอกจากสังเวชนียสถานทั้ง ๔ ซึ่งเป็นสถานที่อันควรเคารพบูชาแล้ว ในพระพุทธศาสนายังได้กล่าวถึงเจดีย์ ๔ ซึ่งเป็นสถานที่หรือสิ่งที่เคารพบูชาอันเนื่องด้วยพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนาไว้ด้วย ได้แก่ (๑) ธาตุเจดีย์ คือ เจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ (๒) บริโภคเจดีย์ คือ เจดีย์หรือสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเคยทรงใช้สอย อย่างแคบหมายถึง ต้นโพธิ์ อย่างกว้าง หมายถึง สังเวชนียสถานทั้ง ๔ ตลอดจนถึงทั้งปวงที่พระองค์เคยทรงบริโภค เช่น บาตร จีวร และบริวารอื่นๆ เป็นต้น (๓) ธรรมเจดีย์ คือ เจดีย์บรรจุพระธรรม เช่น บรรจุใบลานจารึกพุทธพจน์แสดงหลักปฏิจจนสมุปบาท เป็นต้น (๔) อุทเทสิกเจดีย์ คือ เจดีย์ที่สร้างอุทิศพระพุทธเจ้า เช่น พระพุทธรูปต่างๆ เป็นต้นโดยในสิ่งอันควรบูชาในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นสังเวชนียสถาน ๔ หรือเจดีย์ ๔ นั้น สิ่งที่มีลักษณะใกล้เคียงกับพระเครื่องมากที่สุด ก็คงจะเป็นพระพุทธรูป ซึ่งจัดอยู่ในอุทเทสิกเจดีย์ประเภทหนึ่งนั่นเอง^๒

คำว่า “พระเครื่อง” กับ “พระพิมพ์” ถ้ากล่าวในแง่ของวัตถุแล้ว ถือว่าเป็นสิ่งเดียวกันแต่ถ้าพิจารณาจากอายุ พระเครื่องเป็นของที่เกิดขึ้นใหม่ มีอายุไม่เกินสมัยรัตนโกสินทร์ ในขณะที่พระพิมพ์นั้นมีอายุเก่าแก่มาตั้งแต่สมัยทวารวดี หรือศรีวิชัยแล้ว ปัจจุบันนี้พอพูดถึงพระเครื่องก็จะมักจะรวมเอาพระพิมพ์ไปด้วย และดูเหมือนว่า พระพิมพ์ทุกยุคทุกสมัยที่มีมาในอดีต ได้ถูกจัดให้เป็นพระเครื่อง ไป

^๑ ธี.ม. (ไทย) ๑๐/ ๑๓๑ / ๑๖๓.

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๖.

หมดแล้ว ยังมีเพียงนักวิชาการทางโบราณคดีเท่านั้น ที่ยังเรียกว่า พระพิมพ์ เพื่อให้มองเห็นความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ระหว่างพระเครื่องกับพระพิมพ์เช่น ในด้านวัตถุประสงค์ความเชื่อเป็นต้น เพราะนักวิชาการเหล่านี้ เห็นว่า คำว่า พระเครื่องนั้น ถูกกำหนดให้เรียกกันในสมัยรัตนโกสินทร์นี้เอง ส่วนพระพิมพ์นั้น ในสมัยที่มีการสร้างกันก็ไม่ปรากฏว่าเรียกว่าอย่างไรแต่ที่เรียกว่าพระพิมพ์ ก็เพราะมักจะพบพระพิมพ์เหล่านั้นพร้อมด้วยแม่พิมพ์ในกรุต่าง ๆ^๓ และใช้เรียกมาก่อนคำว่าพระเครื่องด้วย ส่วนในปัจจุบัน ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าบรรดาผู้มีความเชื่อและความนิยมในพระเครื่องพุทธศาสนิกชนทั้งหลายทั่วไป เมื่อพูดถึงพระเครื่องแล้วจะมีความเห็นตรงกันว่าหมายถึงพระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ อาจจะเป็นพระผก พระกริ่ง หรือพระเหรียญของพระเกจิอาจารย์ต่าง ๆ จะไม่มีการแบ่งแยกว่านั่นเป็นพระพิมพ์ นี่เป็นพระเครื่องเมื่อพูดถึงพระเครื่องก็ครอบคลุมไปทั้งหมดพระพิมพ์และพระเครื่องรวมทั้งเหรียญของอาจารย์ต่าง ๆ ด้วย

๒.๑.๑ แนวความคิดในคติความเชื่อการสร้างพระเครื่อง

ในคติความเชื่อการสร้างพระเครื่อง พระบูชา นับว่าเป็นสิ่งเดียวกัน แต่มีการเรียกขานแตกต่างกันไปตามความถนัด เช่นเรียกว่าพระเครื่อง พระพุทธรูป หรือพระบูชา ก็ขึ้นอยู่กับผู้เรียก พระเครื่องนั้น นับว่าเป็นงานปฏิจการที่มีศิลปะอันสูงส่งอย่างหนึ่งเป็นรูปแบบของการสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากฝีมือของช่างไทยที่มีฝีมือสร้างสรรค์ผลงานด้านการปั้นและแกะสลัก^๔

พุทธศาสนิกชนทั้งหลายย่อมเห็น “พระเครื่อง” หรือ “พระบูชา” กันมากมายในชีวิต บางทีก็มีพระเครื่องบูชาประดิษฐานอยู่ที่บ้านเรือน เพื่อกราบไหว้บูชาในห้องพระอย่างน่านั่งเลื่อมใสศรัทธา ยิ่งหรือเมื่อเข้าวัดไปทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ฟังธรรมแล้วก็ต้องได้พบเห็นองค์พระเครื่ององค์ใหญ่ ๆ อยู่ตามโบสถ์วิหาร ศาลาต่าง ๆ บางทีนั้นองค์พระเครื่องใหญ่ ๆ ก็ถูกสร้างเอามาประดิษฐานอยู่ในที่โล่งแจ้งหรือกลางแจ้ง ไตร่รุ่งเืองของต้นไม้ใหญ่ก็มี เชิงเขา ริมแม่น้ำ กลางป่า ก็ยังมีพระเครื่องประดิษฐานอยู่ทั้งนั้น ตามหลักฐานและเหตุผลที่มีอยู่ ซึ่งจะต้องเข้าใจกันว่า พระพุทธศาสนานั้นถือกำเนิดมาจากอินเดีย เพราะสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประสูติที่อินเดียและออกผนวชเฝ้าหาทางธรรมมาโดยตลอดที่อินเดีย จนกระทั่งพระองค์ได้ตรัสรู้ที่อินเดีย และปรินิพพานที่อินเดียอีกเช่นเดียวกัน ดังนั้น การที่มีการสร้างองค์พระเครื่องหรือองค์พระพุทธรูปขึ้นมานั้นจะต้องมาจากอินเดีย

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ พระปฐมบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนาเมื่อปรินิพพานไปแล้ว ใครเล่าจะได้เห็นพระองค์อีก คงจะมีแต่ความทรงจำ มีแต่ธรรมะอันเป็นคำสั่งสอนของพระองค์เท่านั้น ในสมัยนั้นก็ยังไม่มืเทคโนโลยีการถ่ายภาพ ยังเป็นสมัยโบราณ อินเดียได้รับแนวทางในความคิดสร้างสรรค์นี้มาจากพวกกรีก^๕ ซึ่งเป็นผู้เคารพนับถือเทพเจ้าต่าง ๆ พวกกรีกได้สร้างเทวรูป

^๓ พระอริการชัยรัตน์ อภินันโท (อนันต์), “การศึกษาอิทธิพลความเชื่อเรื่องวัตถุมงคลที่มีต่อชาวอำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^๔ เจนจบ ยิ่งสุมล, *พระพุทธรูปสำคัญในเมืองไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, ๒๕๓๗), หน้า ๖๓.

^๕ ศรีศกร วลัทธิภักดีและคณะ, *หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส๐๔๒ พระพุทธและศิลป์ในประเทศไทย*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๙), หน้า ๗.

เอาไว้บูชาเคารพ ตลอดจนการสร้างเทวรูปนี้เอาไว้เพื่อพิธีกรรมต่าง ๆ เอาไว้สักการะบูชากันอย่างเคร่งครัด เกิดความเลื่อมใสศรัทธามากยิ่งขึ้นกว่าการไม่สร้างสรรค์ เทวรูปหรือรูปปั้น รูปหล่อ รูปสลัก หินหรือแกะสลักไม้หรือวัสดุต่าง ๆ เอาให้มองเห็นเป็นรูปธรรมขึ้นมา มีการปรุงแต่ง มีการออกแบบ ให้เกิดความน่าดู น่าชม น่าเลื่อมใสให้มากยิ่งขึ้นด้วยการต่าง ๆ สิ่งนี้เกิดขึ้นที่กรีกก่อน ซึ่งอินเดียมองเห็นรูปแบบและแบบอย่างที่เป็นดังนี้ก็เห็นดีงามด้วย มีการออกแบบสร้างองค์พระพุทธรูปขึ้นมาเพื่อกราบไหว้บูชาทันที

เรื่องการสร้างพระเครื่องครั้งแรกนี้ บางท่านก็สันนิษฐานว่าเริ่มสร้างในสมัยพระเจ้ากนิษกะ ดังที่ ฦ ปากน้ำ ได้กล่าวไว้ว่า “...ระยะที่อยู่ในช่วงการจำหลักพระพุทธรูปขึ้นเคารพบูชา ในสมัยช่างกรีกแห่งคันธารราฐนั้น ตรงกับสมัยของพระเจ้ากนิษกะ ลัทธิพุทธศาสนาหายากำลังเฟื่องฟูอยู่ ศิลปะคันธาระจึงเป็นศิลปะของพุทธมหายาน ซึ่งมีการจำหลักรูปพระโพธิสัตว์ไว้เคารพด้วยรูปพระโพธิสัตว์ลีลาจำหลักรูปร่างเป็นมนุษย์ มีกล้ามเนื้อ ไ้วมยาว และมีศิราภรณ์กับศิรประภากลมอยู่เบื้องหลังพระเศียร มีสร้อยพระศอ เครื่องประดับต่างๆ จำหลักผ้าที่นุ่งห่มยับย่นเหมือนของจริงมาก...”๓

พระเครื่อง หรือ องค์พระพุทธรูปที่ถูกออกแบบมานั้นจะต้องมีคุณลักษณะดี ถูกสัดส่วน เป็นศิลปะที่ดีงาม เรียบร้อย มองดูสงบนิ่ง สง่างาม และมีท่วงท่าในอากัปภิกิริยาหรือลีลาที่มองดูแล้วไม่ขัดสายตา มีแต่ความน่าดู ยิ่งคิดก็ยิ่งเกิดจินตนาการไปต่าง ๆ ในด้านความเย็น สุขุมสมกับผู้ที่ทรงศีลที่เปี่ยมล้นด้วยพระบุญญาบารมี การสร้างสรรค์ ออกแบบองค์พระเครื่องขึ้นมานั้นเป็นสิ่งที่แสดงออกซึ่งการเอาเทวองค์พระพุทธรูปเจ้าอันเป็นพระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนาโดยแท้จริง มีความเหมาะสมอย่างที่สุดสวยงามที่สุด มีความหมายเป็นองค์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากที่สุดด้วย แต่ก็มีใช้ว่าจะสร้างสรรค์ให้เหมือนองค์พระบรมศาสดา เพียงเป็นรูปทรงองค์ของพระพุทธเจ้าเท่านั้นเอง ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า คติความเชื่อพระพุทธรูปหรือพระเครื่องในพระพุทธศาสนานั้นได้มีแนวคิดเอาแบบอย่างมาจากพวกกรีกที่สร้างสรรค์เทวรูปมาบูชาสักการะกันมาก่อนที่จะมีการสร้างสรรค์พระพุทธรูป พุทธศาสนิกชนอินเดียจึงต่างเอาแบบอย่างมาปั้น หล่อแกะ สลักหิน ปั้นด้วยดินเหนียว ปูนปั้น แกะสลักด้วยไม้ ท่อนไม้ ขึ้นมาตามแต่จะคิดว่าเอาอะไรสร้างจึงจะสวยงามน่าดูแลคงทนถาวร รวมทั้งอยู่ไปได้นานแสนนานอีกด้วยไม่ชำรุดเสียหาย ทนแดดลมและฝนซึ่งมีการสร้างพระพุทธรูปกันมาก ช่างที่ออกแบบก็ปั้น หล่อแกะสลัก โดยเอาเค้าหน้าของคนทั่วไปในสมัยนั้นมาเป็นแบบอย่างแล้ว ปรุงแต่งแก้ไขให้เกิดมีสิ่งที่น่าเลื่อมใสขึ้นมาอีกให้เหมาะสม เกิดมีพระพุทธรูปมากมายในอินเดียที่สร้างขึ้นมาเพื่อกราบไหว้บูชาและเอามาประกอบในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพระศาสนาทั้งหลาย จนเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีนิยมแพร่หลาย สังคมไทยในเวลานั้นยังไม่มีศาสนา แต่ในเวลาต่อมา นั้นปรากฏว่ามีพระธรรมทูตเอาศาสนาพุทธมาเผยแผ่ในเมืองไทยทางใต้ของประเทศไทย มาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒ มาเรื่อย ๆ มีการเดินทางเข้ามาของพระธรรมทูตมากมายขึ้น โดยการเดินทางมาทางเรือค้าขายไปด้วยเอาพระพุทธรูปมาเผยแผ่ พระพุทธรูปจึงแผ่ขยายเข้ามาเรื่อย ๆ ในสมัยโบราณที่หาอะไรยึดเหนี่ยวได้ยาก เมื่อมีสัจธรรมของพระพุทธศาสนาเข้ามา มีการถ่ายทอดให้รู้และเข้าใจกันแล้วคนเราก็มีเหตุมีผลที่ถูกที่ควรเข้าใจกันดี พระพุทธรูปจึงเป็นที่เข้าใจและรู้จักกันเรื่อยมาจึงมีการนับถือศาสนาพุทธกันที่ละเล็กละน้อย มีการเล่าขานกันต่อ ๆ ไปมีการบอกเล่ากันไปด้วยความน่าฟังเลื่อมใส ในเวลาเดียวกันก็เอาองค์พระพุทธรูปหรือองค์พระปฏิมากรมาเผยแผ่จากอินเดีย

เอามาประดิษฐานอยู่ในสถานที่อันเหมาะสมสมควร ซึ่งในครั้งกระนั้นก็ต้องเป็นที่แปลกประหลาด และเป็นที่พูดจากันไม่น้อยในเรื่องนี้^๖

การกราบไหว้พระพุทธรูปเจ้าอันเป็นองค์พระประมุขแห่งศาสนานั้น หากไม่มีสิ่งเป็นผู้แทนพระองค์ท่านแล้วก็น่าเห็นเป็นรูปธรรมซึ่งก็จะยากที่หาสิ่งยึดเหนี่ยวได้ นี่เป็นจิตวิทยาพื้นฐานแห่งความเป็นจริงตามธรรมชาติของความรู้สึกของอารมณ์คนเราแต่เมื่อเกิดมีองค์พระเครื่องหรือพระพุทธรูปมาประดิษฐานอยู่ตรงเบื้องหน้า มีการจุดธูป จุดเทียนขึ้นบูชา มีการเอาดอกไม้มาบูชา ด้านหน้าของพระเครื่อง ย่อมมองเห็นภาพและเกิดความรู้สึกเลื่อมใสศรัทธาเป็นยิ่งนัก เมื่อเลื่อมใสศรัทธาแล้วการปฏิบัติอะไรก็ตามดูเหมือนจะเป็นไปด้วยดี การโน้มน้าวจิตใจให้เกิดคล้อยตามไปก็เป็นสิ่งที่ง่ายยิ่งขึ้นยิ่งเป็นเหตุเป็นผลและเป็นเรื่องแห่งสัจธรรมความเป็นจริงด้วยอีกอะไรเล่าจะไม่ทำให้ผู้คนแห่แหนกันมานับถือพระพุทธรูปศาสนาเป็นจำนวนมากมายาวเรื่อย ๆ ยิ่งนานวันไปก็ยิ่งเพิ่มปริมาณมากยิ่งขึ้นเลื่อมใสศรัทธามากขึ้น เกิดเป็นวัดวาอารามขึ้นด้วย มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส สร้างวัดวาอารามขึ้นมีโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เจดีย์ และสิ่งที่เห็นจะขาดเสียมิได้เลยก็ได้แก่ “พระเครื่อง” หรือ “พระพุทธรูป” นั่นเอง ซึ่งได้เอาองค์พระเครื่ององค์ใหญ่ประดิษฐานเอาไว้เป็นองค์พระประธานในพระอุโบสถ ในพระวิหาร ในศาลาการเปรียญ บางทีก็เอาองค์พระเครื่องไปประดิษฐานเอาไว้ที่เชิงเขา กลางแจ้งหรือสถานที่อันเหมาะสมอื่น ๆ แต่ในที่โล่งกว้างปราศจากตัวอาคารใด ๆ ที่ปิดบังแดดลมและฝนฟ้าที่จะมาสัมผัส เพื่อให้มองเห็นพระเครื่ององค์ใหญ่อย่างเด่นชัดได้ในระยะไกล ๆ เพื่อให้เป็นที่เลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนทั่วไปนั่นเอง มีการสร้างพระเครื่องกันขึ้นมาตามบ้านเมืองทางใต้ของไทยเราหลายแห่ง ช่างที่ปั้นหล่อพระเครื่องก็ได้รับอิทธิพลมาจากยุคสมัยต่าง ๆ เอาแบบอย่างมาจากอินเดียก่อน แล้วก็เอามาสร้างใหม่ตามยุคสมัยตามแบบอย่างของวัฒนธรรมที่มีอยู่

ดังจะเห็นได้ง่าย ๆ ว่า พระเครื่องนั้นมีรูปแบบต่าง ๆ หลายยุคหลายสมัยด้วยกันเช่น ๑) พระเครื่องสมัยศรีวิชัย ๒) พระเครื่องสมัยเชียงแสน ๓) พระเครื่องสมัยสุโขทัย ๔) พระเครื่องสมัยอยุธยา ๕) พระเครื่องสมัยรัตนโกสินทร์ และในการออกแบบปั้นหล่อพระเครื่องนั้น ย่อมมีสัดส่วน มีเค้าของพระพักตร์ ลักษณะองค์แตกต่างกันไปตามความนิยมและเป็นไปตามยุคสมัย เป็นต้นว่าพระพุทธรูปสมัยเชียงแสนนั้นจะมองดูพระพักตร์ใหญ่ สัน ดูเข้มแข็ง แต่พระเครื่องในสมัยสุโขทัยนั้นปรากฏว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีพระพักตร์อ่อนหวานเช่นเดียวกับลักษณะนิมิตลางงาม ที่เรียกกันว่า ลักษณะ “หน้านาง” ซึ่งสวยงามยิ่งขึ้น^๗ พระพุทธรูปสมัยอยุธยาที่มีพระพักตร์ที่เข้มแข็งใหญ่เป็นแบบอย่างที่มีอิทธิพลของขอมมาแอบแฝงอยู่ไม่น้อย แล้วจึงได้มาถึงพระเครื่องสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งก็ออกมาเป็นลักษณะพระพักตร์เรียวยาวงามคล้ายคลึงกับพระเครื่องสมัยสุโขทัยเช่นเดียวกัน นับว่าเป็นอิทธิพลของช่างที่เอาแบบอย่างมาใช้ออกแบบตามยุคสมัยที่มีอยู่เช่นเดียวกับในสมัยโบราณ พระพุทธรูปจากอินเดียนั้นก็จะต้องมีเค้าหน้าของคนอินเดียอยู่มากมายเป็นธรรมดา เพราะช่างที่ออกแบบปั้นองค์พระเครื่องนี้ก็ช่างอินเดียจึงต้องเอาความคุ้นเคยต่าง ๆ ที่มองเห็นอยู่เอามาใช้ประโยชน์และมีความ

^๖ เจนจบ ยิ่งสมล, พระพุทธรูปสำคัญในเมืองไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, ๒๕๓๗), หน้า ๖๔.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

ถนัดเช่นนั้น มีการคงไว้ซึ่งความสำคัญที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีอยู่ เช่น ผ้าครองพระเกตุมาลา จะต้องออกแบบให้สวยงามและมีลักษณะที่ดี พระอุณาโลมก็ต้องโดดเด่นอีกด้วย

สรุปว่า การสร้างพระเครื่องหรือพระพิมพ์ขึ้นในแต่ละยุคละสมัยนั้น นับได้ว่าเป็นวิวัฒนาการของการสร้างพระเครื่องที่มีความต่อเนื่องกันมานับเป็นมาแล้ว และการสร้างพระเครื่องในแต่ละยุคสมัยนั้น มีความแตกต่างได้อย่างชัดเจนเพราะในแต่ละยุคสมัยนั้น จะมีศิลปะในแขนงต่าง ๆ ที่เป็นแบบฉบับของตนเอง เช่น สมัยทวาราวดี มีลักษณะที่คล้าย ๆ ไปทางอินเดียบ้าง เพราะได้รับอิทธิพลจากอินเดีย ดังนั้น พระพุทธรูปหรือพระเครื่องต่าง ๆ ก็มีลักษณะความงาม หรือลักษณะทางด้านพุทธศิลป์ที่เป็นแบบของอินเดีย สมัยศรีวิชัย ในสมัยนี้พระเครื่องหรือพระพิมพ์จะมีลักษณะที่เป็นศิลปะแบบของตนเองมากขึ้น มีพุทธลักษณะที่ความอ่อนช้อยเห็นแล้วทำให้จิตใจสบายขึ้น สมัยสุโขทัย สมัยนี้ นับว่าเป็นยุคทองของพุทธศาสนา เป็นยุคที่พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่สุด ผนวกกับในยุคนี้เป็นยุคที่บ้านเมืองมีความสงบ สุข ไม่มีเหตุการณ์สงครามต่าง ๆ จึงทำให้ศิลปินผู้สรรค์สร้างศิลปะด้านพระพุทธรูป โดยเฉพาะพระเครื่องและพระพิมพ์ต่าง ๆ บรรจงทำได้อย่างงดงาม ประณีตวิจิตรอย่างที่ยุคในไม่เคยมีมาก่อนศิลปะที่เดียวพระเครื่องในสมัยสุโขทัยนี้ ถือว่า เป็นศิลปะชั้นครู โดยเฉพาะด้านศิลปะ ดังที่ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้กล่าวไว้ใน “ประติมากรรมไทย” ว่า

“บัดนี้ขอให้ดูพระเครื่องซึ่งเป็นศิลปะสุโขทัย สังเกตว่าประติมากรรมนี้ แสดงว่า เป็นศิลปะชั้นเยี่ยมฝีมือสมัย คราสสิกอย่างที่จะตำหนิไม่ได้ รูปและอาการสำแดง ในทางจิตทั้งงามสมบูรณ์ ครูประหนึ่งว่า ประทับสงบนิ่งอยู่อย่างสง่าเสถียรอะไร ไม่มีพระเครื่องที่ชนชาติใดผลิตขึ้นในยุคสมัยต่าง ๆ จะเท่าเทียมซึ่งอาการสำแดงอันสมบูรณ์แห่งพระธรรมของพระพุทธรูปของพระพุทธรูปของพระพุทธรูป สมัยนี้เลย”^๘ นี่เป็นคำกล่าวชมเชยพระประติมากรรมขนาดใหญ่นั้นคือพระเครื่อง แต่ก็น่าจะสันนิษฐานได้ว่า พระประติมากรรม ขนาดเล็ก คือ พระพิมพ์ หรือเหมือนกัน อย่างเช่นพระพิมพ์ปางลีลา ซึ่งถือว่าเป็นปางนี้เด่นที่สุดในศิลปะสุโขทัยเพราะ ฝีมือการสร้างประณีตงดงาม องค์พระพิมพ์มีความสมบูรณ์ในด้านพุทธลักษณะ น่าจะเทียบเท่ากับพระประติมากรรมขนาดใหญ่ คือพระพุทธรูปได้ สมัยอยุธยา^๙ พระเครื่องหรือพระพุทธรูปที่เรากราบไหว้ในปัจจุบันนั้นเป็นตัวแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แสดงออกมาในอิริยาบถต่าง ๆ ๓๒ ประการ หรือเรียกกันว่าปาง ก็ได้ ซึ่งเป็นที่ศรัทธาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๒.๑.๒ คติการสร้างพระเครื่อง

เมื่อเริ่มมีการคิดสร้างพระเครื่องขึ้นมาแล้ว การสร้างพระเครื่องต่าง ๆ ก็เริ่มมีการถูกสร้างตามมา โดยคำว่า “พระเครื่อง” นั้น ย่อมาจากคำว่า “พระเครื่องราง”^{๑๐} โดย “เครื่องราง” หมายถึง

^๘ เสถียร โพธิ์นันทะ, ภูมิประวัติพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โพธิ์สามต้นการพิมพ์, ๒๕๑๕), หน้า ๓๔.

^๙ พระอธิการชัยรัตน์ อภินนโท (อนันต์), “การศึกษาอิทธิพลความเชื่อเรื่องวัตถุมงคลที่มีต่อชาวอำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๕๖) หน้า ๗๖๒ – ๗๖๓.

ของที่นับถือว่าป้องกันอันตราย ยังไม่ออก ฟันไม่เข้า เช่น ตะกรุด ผ้ายันต์ เหล็กไหล^{๑๑} ดังนั้นพระเครื่อง จึงหมายถึง พระพุทธรูปขนาดเล็กที่สามารถพกพาติดตัวได้ ที่นับถือเป็นเหมือนเครื่องรางที่สามารถคุ้มครองป้องกันอันตรายได้ โดยการผ่านการทำพิธีปลุกเสก ลงอักขระเลขยันต์คาถาต่าง ๆ นั้นเอง แต่ในระยะแรกนั้น การสร้างพระเครื่องยังคงเป็นการสร้างในลักษณะเป็นพระพิมพ์เท่านั้น นั่นคือเป็นพระที่สร้างขึ้นตามแบบแม่พิมพ์^{๑๒} โดยยังไม่ได้มีการทำพิธีปลุกเสกเลขยันต์คาถาให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ดัง เช่น การสร้างพระเครื่อง^{๑๓} ซึ่งพระพิมพ์ต่าง ๆ นั้น ถูกสร้างขึ้นด้วยจุดประสงค์หลาย ๆ ประการ เช่น

๑. สร้างขึ้นเป็นที่ระลึกในการสักการะสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น เมื่อเหล่าพุทธศาสนิกชนได้เดินทางไปสักการะสังเวชนียสถานทั้ง ๔ คือสถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และ ปรีณิพพาน แล้ว ก็อาจจะนำเอาพระพิมพ์ที่สร้างขึ้น ตามศาสนสถานต่าง ๆ เหล่านั้น ติดตัวกลับไปเป็นที่ระลึกว่าได้เคยไปสักการะในสถานที่เหล่านั้นมาแล้ว และยังสามารถนำพระพิมพ์เหล่านั้นมาบูชาได้ด้วยเช่น พระพิมพ์ที่พบที่ตำบลพงตึก อำเภอนาทม จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีรูปพระพุทธเจ้าประทับนั่งแสดงธรรมเทศนาอยู่ใต้ออดปราสาท ซึ่งเป็นยอดปราสาทแบบเดียวกับที่เมืองพุทธคยา ประเทศอินเดีย เป็นต้น^{๑๔}

๒. สร้างขึ้นเพื่อสืบอายุพระศาสนา ตามคติความเชื่อในพระพุทธศาสนาที่ว่า เมื่อพุทธกาลล่วงเลยไป ๕,๐๐๐ ปี แล้ว ศาสนาพุทธจะเสื่อมลงและสูญหายไปจากโลก จึงทำให้มีการพระพิมพ์ขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยในยุคแรกมักมีการจารึกคาถาซึ่งเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา คือ “เย ธมมา เหตุปภวา...” โดยจารึกไว้ที่ด้านบน หรือด้านข้าง หรือด้านล่างของพระพิมพ์ แล้วนำไปบรรจุไว้ในเจดีย์ต่างๆ เพื่อเมื่อเวลาใดที่พระพุทธศาสนาเสื่อมลงไปไม่มีผู้ใดรู้จัก หากคนรุ่นหลังมาพบพระพิมพ์เหล่านี้จะได้มีการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาขึ้นใหม่ได้อีกครั้ง^{๑๕}

๓. สร้างขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ในคติทางพระพุทธศาสนา มหายานส่วนใหญ่นั้นมีการสร้างพระพิมพ์ดินดิบเป็นรูปพระโพธิสัตว์เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย โดยจะนำเอาเถาและอัฐิของผู้ตายที่เผาแล้วมาผสมกับดินทำเป็นพระพิมพ์ขึ้น โดยเชื่อว่าพระโพธิสัตว์จะได้พาวิญญูณของผู้ตายให้พ้นทุกข์ขึ้นสู่สวรรค์ได้ เช่น พระพิมพ์ในสมัยศรีวิชัย^{๑๖} เป็นต้น

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๑.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖๓.

^{๑๓} ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะทวารวดี : วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ , ๒๕๔๗), หน้า ๑๗๓ – ๑๗๔.

^{๑๔} ยอร์ช เซเดส์ , ตำนานพระพิมพ์, (กรุงเทพมหานคร : ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, ๒๕๐๗), หน้า ๓๗-๓๘.

^{๑๕} รอบทิศ ไวยสุศรี, “การศึกษาวิเคราะห์พระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายในการปฏิบัติธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔.

^{๑๖} ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศิลปะในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร , ๒๕๕๐) หน้า ๘๔.

๔.สร้างชิ้นในฐานะรูปเคารพบูชาหรือเป็นภาพเล่าเรื่อง ตามคติของเถรวาทในสมัยทวารวดี แล้ว มักสร้างพระพิมพ์ต่าง ๆ ขึ้น เพื่อนำไว้เคารพบูชาเช่นเดียวกับการสร้างพระพุทธรูป รวมทั้งในพระพิมพ์เป็นภาพเล่าเรื่อง เช่นพุทธประวัติต่างๆ เพราะการสร้างพระพิมพ์สามารถสร้างได้ที่ละมากๆ ไม่เหมือนกับการสร้างประติมากรรมอื่น ๆ ที่ทำได้ทีละชิ้น

พระพิมพ์ที่พบในสุพรรณภูมินั้น มีหลายยุคหลายสมัยด้วยกัน ซึ่งหากสืบสวนตามพระราชพงศาวดารสยามแล้วจะแบ่งได้เป็น ๖ หมวด ดังต่อไปนี้^{๑๗} ๑) แบบพระปฐม พระพิมพ์ประเภทนี้พบมากบริเวณพระปฐมเจดีย์ และมีลักษณะเหมือนกับรูปสลักที่ค้นพบที่พระปฐมเจดีย์ โดยพระพิมพ์พระปฐมนี้ มักเป็นปางยมกปาฏิหาริย์ที่เมืองสาวตติ โดยพระพิมพ์พระปฐมยุคเก่าที่สุดนั้น ถูกสร้างขึ้นราวพ.ศ. ๙๕๐-๑๒๕๐ โดยมีจารึกคาถา เย ธมมา เป็นภาษาบาลีเขียนด้วยอักษรคนธนู หรืออักษรขอมโบราณ ๒) แบบถ้ำแหลมมลายู พระพิมพ์ประเภทนั้น เกือบทั้งหมดถูกสร้างด้วยดินดิบในช่วงราว พ.ศ. ๑๔๕๐ - ๑๕๕๐ โดยสร้างเป็นรูปพระโพธิสัตว์ฝ่ายมหายาน มีจารึกคาถา เย ธมมา เป็นภาษาสันสกฤต เขียนด้วยอักษรเทวนาครีที่ใช้อยู่ในอินเดียฝ่ายเหนือ ๓) แบบขอม พระพิมพ์ประเภทนี้อยู่ในยุคสมัยเดียวกับพระพิมพ์แบบถ้ำแหลมมลายู หรืออาจเป็นยุคหลังกว่าเล็กน้อย ซึ่งแยกได้โดยดูจากลักษณะ รูปพรรณ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับที่มีลักษณะคล้ายรูปสลักของขอมโบราณ ๔) แบบสุโขทัย พระพิมพ์ประเภทนี้ถูกสร้างขึ้นราว พ.ศ. ๑๗๕๐ - ๑๙๕๐ โดยมากพระพุทธรูปปางลีลา ๕) แบบอยุธยา พระพิมพ์ประเภทนี้ สร้างขึ้นราวหลัง พ.ศ. ๑๙๕๐ มักสร้างเป็นพระพุทธรูปปางต่างๆ ประทับอยู่ภายใต้ซุ้มเรือนแก้ว ๖) พระเครื่องต่างๆ พระพิมพ์ประเภทนี้ ไม่สามารถกำหนดสมัยให้แน่นอนลงไปได้เพราะมีการสร้างมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ เช่น พระคง ที่จังหวัดลำพูน และมีการสร้างกันเรื่อยมาจนถึงในยุคปัจจุบัน

จะพบว่า เจตนาในการสร้างพระพิมพ์ขึ้นมาในยุคแรกนั้น เป็นการสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นที่ระลึกเพื่อสืบทอดอายุพระศาสนา เพื่ออุทิศส่วนกุศล หรือเพื่อไว้เคารพบูชา เสียเป็นส่วนใหญ่ ยังไม่มีเจตนาในการสร้างพระพิมพ์ แล้วนำมาปลุกเสกเลขยันต์คาถาต่างๆ จนกลายมาเป็นพระเครื่อง ที่เรานับถือในความศักดิ์สิทธิ์กันว่า หากพกติดตัวแล้วจะเป็นคงกระพันชาตรี เป็นเมตตามหานิยม ดังที่เราเห็นมีการจัดพิธีการสร้างกันอยู่อย่างมากมายในปัจจุบัน การจะสืบค้นลงไปว่า การสร้างพระเครื่องที่มีการทำพิธีปลุกเสกเลขยันต์คาถาลงไปในพระพิมพ์ต่าง ๆ ด้วย เริ่มมีครั้งแรกในสมัยใดนั้น เป็นเรื่องที่ทำได้ยากมาก เพราะไม่มีการค้นพบบันทึกหรือหลักฐานใด ๆ ที่สามารถบ่งชี้ลงไปถึงกำเนิดที่มาของการสร้างพระเครื่องที่มีการทำพิธีปลุกเสกเลขยันต์คาถาได้อย่างชัดเจนเลย แต่หากจะให้หาหลักฐานคร่าว ๆ ของการสร้างพระเครื่องในประเทศไทยนั้น ก็อาจจะพบได้ตามตำนานหรือเรื่องเล่าต่างๆ ซึ่งจะพบได้ว่ามีการคิดสร้างพระเครื่องเกิดขึ้นในประเทศไทยกันมานานับพันปีแล้ว ดังเช่น ตำนานในการสร้างพระรอดลำพูน ซึ่งกล่าวว่า เมื่อครั้งที่พระนางจามเทวีเสด็จขึ้นมาจากกรุงละโว้ เพื่อมาครองเมืองหริภุญชัยนั้น สุกกทันต์ฤาษี และวาสุเทพฤาษี ผู้เป็นผู้นำคิดสร้างเมืองหริภุญชัย ร่วมกับเหล่าปรมาจารย์ต่าง ๆ ในสมัยนั้น ได้จัดพิธีสร้างพระพุทธรูปภูมิกษณฐานขนาดเล็กขึ้น โดยปลุกเสกด้วยมหาพุทธมนต์ พร้อมด้วยกำลังของสมาบัติ ๘ ที่ตนได้บำเพ็ญสำเร็จมา เพื่อประกาศพระพุทธศาสนาให้กว้างไกลต่อไป ในภายภาคหน้า และเพื่อสร้างเสริมอานุภาพให้แก่พระนางจามเทวี และเหล่าชนชาวหริภุญชัยในยุคหลังต่อไป

^{๑๗} ยอร์ช เซเดส์ , **ตำนานพระพิมพ์**, (กรุงเทพมหานคร : ศึกษานันทพานิชย์, ๒๕๐๗), หน้า ๔๒-๕๘.

โดยพระนางจามเทวีเป็นองค์ประธานจัดสร้างเมื่อครั้งเสด็จมาครองเมืองลำพูนในราว พ.ศ. ๑๒๐๕ โดยพระรอดนั้น เป็นพระที่มีศิลปะอยู่ในสมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖)^{๑๘}

จะเห็นได้ว่า แม้การสร้างพระเครื่องจะไม่ได้มีการคิดสร้างกันมาแต่ในสมัยเริ่มแรกที่มีการสร้างพระพิมพ์ขึ้น และไม่สามารถระบุลงไปชัดเจนได้ว่า มีการเริ่มคิดสร้างขึ้นในสมัยใด แต่ในประเทศไทยเองนั้น กลับมีแนวคิดความเชื่อในการทำพิธีปลุกเสกเลขยันต์สร้างพระเครื่องที่เชื่อกันว่ามีพุทธคุณอยู่ยงคงกระพัน แคล้วคลาด เมตตามหานิยม กันมาเป็นเวลานานนับพันปีแล้ว ดังเช่น ตำนานการสร้างพระรอดลำพูน ซึ่งหากนับอายุในการสร้างจนถึงปัจจุบันก็ประมาณ ๑,๓๐๐ กว่าปีมาแล้ว โดยแนวคิดการสร้างพระเครื่องในประเทศไทยเองนั้น ก็ได้รับอิทธิพลทางแนวคิดมาจากหลายแนวทางมาก ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเอง หรือ แนวคิดเกี่ยวกับวิญญาณนิยม ลัทธิบรรพบุรุษ ไสยศาสตร์ของพราหมณ์ เป็นต้น

๑) แนวคิดเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษ ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเผยแผ่เข้ามาในประเทศไทยนั้น ชาวไทยโดยดั้งเดิมล้วนยังมีความเชื่อในแบบวิญญาณนิยม คือ การเชื่อว่ามีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์อยู่ในสิ่งทีตนนับถือ เช่น ธรรมชาติต่าง ๆ ต้นไม้ ภูเขา จอมปลวก เป็นต้น โดยวิญญาณเหล่านี้สามารถให้คุณและโทษแก่มนุษย์ได้ จึงต้องมีการเซ่นสังเวยบวงสรวง เพื่อเอาอกเอาใจไม่ให้วิญญาณเหล่านั้น บันดาลภัยพิบัติแก่มนุษย์ และให้ช่วยประทานความสุขสมหวังให้แก่เรา โดยเหตุที่เชื่อกันเช่นนั้น เป็นเพราะในสมัยโบราณนั้น มนุษย์ยังไม่มีความรู้ถึงเหตุที่มาของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ ดังนั้นเมื่อเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติต่าง ๆ ขึ้น ก็นึกเอาเองว่าเป็นเพราะ ผี หรือ เทวดา ซึ่งมีอำนาจอยู่เหนือตนเป็นผู้บันดาล จึงเป็นธรรมดาที่มนุษย์จะต้องพยายามหาทางป้องกันภัยเหล่านั้น ไม่ให้เกิดขึ้นกับตน โดยการสวดอ้อนวอนต่อเจ้าป่าเจ้าเขา ผีสงเทวดาที่ตนเชื่ออยู่นั้น^{๑๙} ดังปรากฏหลักฐานความเชื่อเช่นนี้ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ที่ว่า “มีพระชะพุ้งผี เทพดาในเขานั้นเป็นใหญ่กว่าทุกผี ในเมืองนี้ดี ขุนผู้ใดถือเมืองสุโขทัยนี้แล ไหว้ดีพลีถูก เมืองนี้เที่ยง เมืองนี้ดี ผีไหว้ดีพลีถูก ผีในเขาอัน บัคมบ่เกรง เมืองนี้หาย”^{๒๐}

จะเห็นได้ว่า ลัทธิความเชื่อในเรื่องผีสงเทวดา เจ้าป่าเจ้าเขาเหล่านี้มีมานานมากแล้วในประเทศไทย โดยพระยาอนุมานราชธนได้แบ่งความเชื่อเรื่อง “ผี” ไว้ว่าผีมี ๒ ประเภท คือ “ผีดี” และ “ผีร้าย” โดยผีดีและผีร้ายนั้น ยังแบ่งแยกย่อยออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้อีกคือ^{๒๑} (๑) ผีฟ้าเทพารักษ์ คอผีที่อยู่บนฟ้า เช่น ผีแถน ผีแนน ผีกำเนิด ซึ่งหมายถึงผีที่ให้กำเนิดโลกตามตำนานภาคอีสาน ในประเพณีขอฝนจะมีการบนบานแถนให้ฝนตกและข้าวปลาอุดมสมบูรณ์นอกจากนั้นยังมีผีบนดิน นำ

^{๑๘} พินัย ศักดิเสณีย์, **นามานุกรมพระเครื่อง**, (กรุงเทพมหานคร : ผดุงศึกษา, ๒๕๑๑), หน้า ๔๗๕ - ๔๙๑.

^{๑๙} อมรา พงศาพิชญ์, **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๗.

^{๒๐} รอบทิศ ไวยสุศรี, “การศึกษาวิเคราะห์พระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายในการปฏิบัติธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๖ - ๒๗.

^{๒๑} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๒๘๘ - ๒๙๐.

ปาเขา ถา ต้นไม้ ฯลฯ ซึ่งถือว่าเป็นเจ้า เช่น เจ้าป่า เจ้าทุ่ง เจ้าเขา หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นเทพอารักษ์ จัดเป็นผีธรรมชาติประเภทหนึ่ง (๒) ผีบรรพบุรุษและผีวีรบุรุษ ผีเหล่านี้เดิมเป็นคน เมื่อตายไปแล้วคนก็ยังเคารพนับถือ เพราะเป็นบรรพบุรุษปู่ย่าตายาย หรือเป็นคนดมความเก่งกล้า มีความสามารถพิเศษ เป็นนักรบเจ้าเมือง ผู้ก่อตั้งบ้านเมือง ซึ่งทางภาคอีสาน จะเรียกว่า ผีมเหศักดิ์ โดยผีวีรบุรุษเหล่านี้ มักจะเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ของคนทรงเจ้าทั้งหลาย และเมื่อเข้าทรงแล้ว มักมีความสามารถพิเศษ แสดงอิทธิฤทธิ์ได้เช่น ไต่บันไดดาบ ลุยไฟ มีดาทิพย์ ทายของหาย ดูดวงทำนายเคราะห์ต่างๆ เป็นต้น (๓) ผีร้าย มักเป็นผีไพร หรือ ผีชั้นเลว มอยู่ทั่วไปในธรรมชาติร่วมกับผีดีอื่นๆ เช่น ผีชะมบ ผีกะ ผีโพรง ผีกระหัง ผีโคมด ผีกองกอย หรือที่รู้จักกันดีในภาคอีสานคือ ผีปอบ เป็นต้น โดยผีดีและผีร้ายนั้น ก็จะมีความสัมพันธ์กับคนในลักษณะที่แตกต่างกันไป หากเป็นผีร้ายก็จะหาทางกำจัดขับไล่ให้พ้นไป และป้องกันไม่ให้นำมาทำอันตรายอีก เช่นการลงเลขยันต์คาถาอาคมต่างๆ การรดน้ำมนต์ การวางด้าย สายสิญจน์ การปักเกลือไว้ตามไร่นา การปิดเลขยันต์ไว้ที่ประตูบ้าน เป็นต้น แต่ถ้าเป็นผีดี ก็จะมีการ เช่นสังเวยเพื่อต้องการอะไรบางอย่าง เช่น ขอให้ทำมาค้าขึ้น ถูกหวยรวยโชค อยู่เย็นเป็นสุข โดยการ เช่นสรวงสังเวยนั้น ก็จะมีการจัดเอาของที่ผีเหล่านั้นชอบมาสังเวยเช่น เป็ด ไก่ หัวหมู สุราปลาปิ้ง ข้าวต้มขนมหวาน ผักผลไม้ เป็นต้น และจะมีการจัดเครื่องสังเวยเป็นพิเศษหากมีการบนบานเอาไว้ แล้วได้ผลสมดังปรารถนา^{๒๒}

จากความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่มีอยู่ในธรรมชาติ รวมทั้งผีसागเทวดา และเหล่าบรรพบุรุษทั้งหลายนี้เอง ได้กลายเป็นอิทธิพลสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดแนวคิดความเชื่อในการสร้างพระเครื่องขึ้นมาในประเทศไทย โดยหลังจากพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่และได้รับความนับถือในประเทศไทยแล้ว แต่คนไทยก็ยังมีความเชื่อในเรื่องการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์แบบดั้งเดิมอยู่ จึงได้เปลี่ยนจากการกราบไหว้ขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติ ผีसागเทวดา หรือเหล่าบรรพบุรุษต่าง ๆ มาเป็นการกราบไหว้ขอพรจากพระรัตนตรัยแทน และได้สร้างพระเครื่องขึ้นมาใช้พกพาติดตัวเพื่อกราบไหว้ขออำนาจความศักดิ์สิทธิ์จากพระรัตนตรัย ให้ช่วยคุ้มครองรักษา ช่วยเหลือให้ผู้ที่ใช้พระเครื่องได้พรต่าง ๆ ตามความปรารถนา แทนการพกพาเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ตามความเชื่อในผีसागเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ แบบดั้งเดิม เช่น กุมารทอง รักษุม คดไม้สัก เหล็กไหล เขี้ยวเสือ วานต่าง ๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี แม้จะมีเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนา และมีการสร้างพระเครื่องต่าง ๆ ขึ้นมา พกพาแทนเครื่องรางของขลังต่าง ๆ แต่ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติ ผีसागเทวดาบรรพบุรุษต่างๆ ก็ยังมีอิทธิพลต่อแนวคิดความเชื่อของคนไทยอยู่มาก ชาวพุทธในประเทศไทยจำนวนไม่น้อยยังคงกราบไหว้ทั้งพระรัตนตรัย และผีसागเทวดา บรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ตามธรรมชาติ รวมทั้งยังพกพาทั้งพระเครื่อง และเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน แม้แต่ในกระบวนการสร้างพระเครื่องเองนั้น ก็ยังได้รับอิทธิพลจากความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เหล่านี้มาด้วย ดังจะเห็นได้จากการรำเรียนเวทมนต์คาถา การทำพิธีพุทธาภิเษกปลุกเสกพระเครื่องทุกครั้ง จะต้องมีการตั้งราชวัตรฉัตรธง มีการตั้งเครื่องสังเวยต่าง ๆ เช่น หัวหมู เป็ดไก่ บายศรีปากชาม ผลไม้ขนม ของหวาน

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙๐ - ๒๙๒.

ข้าวตอก ดอกไม้ หมากพลูบุหรี เป็นต้น^{๒๓} เพื่อไว้บูชาพระรัตนตรัย บูชาเทวดา บูชาครู บูชาเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขา บูชาเหล่าวิรบุรุษหรือบรรพบุรุษในอดีต เป็นต้น เพื่อขอพลังอำนาจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือเหล่านั้น ให้ช่วยประสิทธิ์ประสาทอำนาจอวยพร ช่วยปลุกเสกเลขยันต์คาถาต่าง ๆ ในการสร้างพระเครื่องให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ มีอิทธิฤทธิ์ นำไปบูชาแล้ว แคล้วคลาด คงกระพัน เป็นเมตตามหานิยม เป็นต้น ตามแต่เจ้าพิธีจะอธิษฐานขอพรให้เป็นไป หรือแม้แต่ในคาถาต่าง ๆ ที่ใช้ในการปลุกเสกเอง ก็ยังมีปรากฏการอาราธนาขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ในธรรมชาติ ตามความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย เช่น ปรากฏใน “พระมนต์พันคว้นบุหรี” ที่ว่า “โอม ศรี ศรี ครูชื้อปฐมิงพราย มิงตายด้วยน้ำมหาอาคม มิงตายด้วยลม มิงอยู่มิได้ร้องไห้มาหาญ โอมสิทธิ สวาหะ”^{๒๔} โดยพระคาถานี้เป็นการอาราธนาขอพรและพลังอำนาจจากปู่เจ้าสมิงพราย ซึ่งเป็นเจ้าป่าเจ้าเขาองค์สำคัญที่ชาวไทยนับถือแต่โบราณมา ให้มาช่วยประสิทธิ์ประสาทให้เกิดเป็นเมตตามหานิยม เกิดพลังอำนาจที่จะดึงดูดให้ผู้อื่นเมื่อเห็นเราแล้ว เกิดความรักใคร่เมตตา คอยอุปถัมภ์ค้ำจุนช่วยเหลือ

นอกจากนี้ ในส่วนของความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิบรรพบุรุษเองนั้น ยังมีอิทธิพลต่อรูปแบบการสร้างพระเครื่องในประเทศไทยเป็นอันมาก ดังจะเห็นได้จากรูปแบบของพระเครื่องที่มีการสร้างกันอย่างมากมายในยุคปัจจุบันนั้น จะมีส่วนหนึ่งที่เป็นรูปบูชาของเหล่าบรรพบุรุษ หรือวิรบุรุษที่คนไทยนับถือกันมาแต่อดีต เช่น พระนเรศวรมหาราช พระเจ้าตากสินมหาราช พระปทุมมหาราช กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ พระยาพิชัยดาบหัก ขุนพันธรักษ์ราชเดช เป็นต้น โดยอาจทำเป็นแบบเหรียญหรือพระเนื้อผงที่ด้านหนึ่งเป็นรูปของพระพุทธเจ้า หรือพระเกจิอาจารย์ต่าง ๆ และด้านหลังเป็นรูปเหล่าวิรบุรุษผู้มีชื่อเสียงเหล่านั้น หรือบางครั้งก็ทำเป็นรูปของเหล่าวิรบุรุษบุรุษ เหล่านั้นอย่างเดียว โดยไม่มีรูปของพระพุทธเจ้า หรือพระสงฆ์ ประกอบอยู่เลยก็มี โดยในการปลุกเสกพระเครื่องประเภทนี้นั้น ก็จะมีการบวงสรวงเชิญดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของเหล่าวิรบุรุษเหล่านั้น ให้มาร่วมแผ่บารมี ประสิทธิ์ประสาทอำนาจอวยพรให้พระเครื่องเหล่านั้น เกิดความศักดิ์สิทธิ์ มีอิทธิฤทธิ์ดังมีวิญญาณของเหล่าวิรบุรุษเหล่านั้น คอยปกป้องรักษาผู้บูชาพระเครื่องเหล่านั้นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการบวงสรวงปลุกเสกพระเครื่องลักษณะนี้นั้น มีทั้งการบวงสรวงปลุกเสก โดยเหล่าพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงต่าง ๆ โดยพราหมณ์ต่าง ๆ หรือโดยร่างทรงต่าง ๆ มาทำการลงทรงดวงวิญญาณของเหล่าวิรบุรุษเหล่านั้น เพื่อให้มาปลุกเสกพระเครื่องเหล่านั้นด้วยตนเองก็มี ดังเช่น การปลุกเสกพระจตุคามรามเทพซึ่งมีชื่อเสียงมากในปัจจุบัน โดยเชื่อกันว่าท่านเป็นอดีตกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งเมืองนครศรีธรรมราชโดยเวลาปลุกเสกพระจตุคามรามเทพนั้น จะมีนายอะผ่อง สกลอมร หรือโกผ่อง เป็นร่างทรงที่จะคอยอัญเชิญดวงวิญญาณของพระจตุคามรามเทพให้มาร่วมปลุกเสกพระด้วยตนเอง และมีเหล่าพระภิกษุที่มีชื่อเสียงร่วมทำพิธีเทวาภิเษกพร้อมกันไปด้วย^{๒๕} ด้วยพื้นฐานลักษณะความเชื่อของคนไทยในเรื่องเกี่ยวกับลัทธิวิญญาณ

^{๒๓} ญาณโชติ, คัมภีร์ไสยศาสตร์ ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๓๙), หน้า ๖๐.

^{๒๔} อรุณันท์ วิริยะบุรณะ, คัมภีร์คาถา ๑๐๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ลูก ส.ธรรมภักดี , ๒๕๑๖), หน้า ๗๐.

^{๒๕} รอบทิศ ไวยสุศรี, “การศึกษาวิเคราะห์พระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายในการปฏิบัติธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศรัทธาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๙.

นิยม รวมทั้งความเชื่อในแบบลัทธิบรรพบุรุษเช่นนี้นั้น จึงทำให้แนวคิดความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้น สามารถที่จะรับเอาแนวคิดความเชื่อในเรื่องของการสร้างพระเครื่อง ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาหายานแบบทิเบตที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทยผ่านทาง การแผ่อำนาจของอาณาจักรขอมดังที่ได้กล่าวผ่านมาแล้วในบทนำได้อย่างกลมกลืนเป็นอย่างดี เพราะพระพุทธศาสนาแบบทิเบตเองนั้น ก็เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างแนวคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับลัทธิวิญญูณนิยมเช่นเดียวกันกับในประเทศไทย สาเหตุหนึ่งที่ทำให้แนวคิดเช่นนี้สามารถเข้ามาเผยแพร่มีอิทธิพลอยู่ในพระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้เป็นอย่างมากนั้น ก็เป็นเพราะความเชื่อแบบดั้งเดิมของชาวไทยนั้น นับถือลัทธิวิญญูณนิยม รวมทั้งลัทธิบรรพบุรุษ ที่เชื่อในเรื่องเกี่ยวกับการสวดอ้อนวอนบวงสรวงบูชา ผีसाทเวทดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่อมีแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ที่มีแนวคิดผสมผสานรวมกับความเชื่อในเรื่องของเวทมนต์คาถาสักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ในแบบทิเบตเช่นนี้เผยแพร่เข้ามา จึงสามารถเข้ามาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย และช่วยขยายความเชื่อเกี่ยวกับเวทมนต์คาถาสักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่มีมาแต่เดิมอยู่แล้ว ให้มีอิทธิพลเพิ่มสูงมากขึ้น จนสามารถแทรกซึมเข้ามา ในแนวคิดทางพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทในประเทศไทย ซึ่งแต่เดิมไม่เน้นหรือให้ความสำคัญแก่ความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถาสักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เท่าใดนัก ให้กลายมาเป็นพระพุทธศาสนาเถรวาทในแบบเฉพาะตัวของประเทศไทย ที่นอกจากจะเน้นในการรักษาคำสอนแบบดั้งเดิมของพระพุทธเจ้าแล้วยังมีเรื่องของเวทมนต์คาถาสักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ มีการปลุกเสกเลขยันต์คาถา สร้างพระเครื่อง เครื่องรางของขลังต่าง ๆ ที่เชื่อกันว่ามีอิทธิฤทธิ์ สามารถช่วยคุ้มครองให้ผู้บูชาแคล้วคลาด คงกระพันชาตรี เป็นเมตตามหานิยม สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ได้อีกด้วย

๒) ไสยศาสตร์ของพราหมณ์ นอกจากแนวคิดความเชื่อในเรื่องของลัทธิวิญญูณนิยม ลัทธิบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมในประเทศไทย รวมทั้งแนวคิดความเชื่อจากพระพุทธศาสนาแบบทิเบต จะมีอิทธิพลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดความเชื่อของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ให้มีความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับเวทมนต์คาถาสักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ การปลุกเสกสร้างพระเครื่อง เครื่องรางของขลังต่าง ๆ แล้วอีกแนวคิดความเชื่อหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลสำคัญเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถาการปลุกเสกสร้างพระเครื่องต่าง ๆ ขึ้นในพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ก็คือ แนวคิดความเชื่อทางไสยศาสตร์ของศาสนาพราหมณ์ ยุคเริ่มแรกของศาสนาพราหมณ์นั้น เริ่มขึ้นในยุคพระเวทเมื่อประมาณ ๑,๐๐๐ ปีก่อนพุทธกาล ซึ่งคัมภีร์พระเวทนั้นประกอบไปด้วย ๔ คัมภีร์คือ^{๒๖} **ฤคเวท** เป็นคัมภีร์ที่ประกอบขึ้นด้วยโคลง ซึ่งเป็นบทร้อยกรอง สำหรับใช้สวดสรรเสริญเทพเจ้าต่าง ๆ ที่มีชื่อกล่าวไว้ในคัมภีร์นี้ **ยชุรเวท** เป็นคำร้อยแก้วว่าด้วยระเบียบวิธีในการประกอบพิธีกรรมบูชาัญญและพิธีบวงสรวงต่าง ๆ **สามเวท** เป็นคำฉันท์สำหรับสวดในพิธีถวายน้ำโสมแก่พระอินทร์ และขับกล่อมเทพเจ้าอื่น ๆ **อาถรรพเวท** เป็นที่รวบรวมคาถาอาคมหรือเวทมนต์สำหรับใช้ร้ายแค้นศัตรูใด ๆ นำสวัสดิมงคลมาสู่ตน และใช้เพื่อทำลายศัตรูหรือทำให้เกิดผลร้ายแก่ศัตรู โดยคัมภีร์ฤคเวทนั้น เกิดขึ้นก่อนส่วนอีก ๓ คัมภีร์เกิดขึ้นภายหลัง แต่จากหลักฐานในคัมภีร์ของพุทธศาสนานั้น พบคัมภีร์พระเวทอยู่

^{๒๖} สุนทร ฐ รัชชี, **ปรัชญาอินเดีย ประวัติและลัทธิ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓ - ๑๔.

เพียง ๓ คัมภีร์ คือ ฤคเวท ยชุรเวท และสามเวท แต่ไม่พบ อถรวเวท หรือ อาถรรพเวท ดังนั้นจึงสันนิษฐานว่าคัมภีร์นี้เกิดขึ้นหลังพุทธกาล

“เวทนะ” นั้น แปลว่า “ความรู้” โดยพระเวทแต่ละคัมภีร์จะแบ่งออกเป็น ๔ ตอนคือ มंत्रะ พราหมณะ อาร์ณยกะ และอุปนิษัท โดย “พราหมณะ” จะเป็นบทร้อยแก้ว ส่วน “มंत्रะ” จะเป็นบทร้อยกรอง พราหมณะจะอธิบายถึงระเบียบการประกอบพิธีกรรมเช่นข้อห้าม ข้อปฏิบัติในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ส่วนตอนสุดท้ายของพราหมณะเรียกว่า “อาร์ณยกะ” ซึ่งที่เรียกเช่นนี้ เพราะส่วนใหญ่ของคัมภีร์นี้เรียบเรียงขึ้นในป่าอันเงียบสงัด และบทสรุปแห่งอาร์ณยกะจะเรียกว่า “อุปนิษัท” ซึ่งเป็นส่วนที่ประมวลเอาแนวความคิดทางปรัชญาที่มีอยู่ในคัมภีร์พระเวทไว้ทั้งหมด โดยมีมंत्रะและพราหมณะแห่งพระเวทนี้ รวมเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กรรณกานทะ (กรรณกัณฑ์) เพราะว่าด้วยการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ส่วนตอนที่เรียกว่า อาร์ณยกะและอุปนิษัทม ชื่อเรียกเฉพาะว่า ชยวนกานทะ (ชยวนกัณฑ์) เพราะเป็นตอนทว่าด้วยความรู้ในสิ่งต่าง ๆ เช่น ความรู้เรื่องธรรมชาติอันแท้จริงของโลก ความรู้เรื่องอาตมัน พรหมัน เป็นต้น คัมภีร์พระเวทนั้นไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกันในคราวเดียว โดยฤคเวทซึ่งเป็นที่รวบรวมมंत्रะสำหรับสรรเสริญเทพเจ้าในเวลาประกอบพิธีบูชาอยู่เกิดขึ้นก่อน เมื่อการบูชาอยู่มีความสลับซับซ้อนขึ้น ก็เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการอธิบายเกี่ยวกับระเบียบวิธีในการบูชาอยู่ และเมื่อจำนวนเทพเจ้าเพิ่มขึ้น มंत्रะสำหรับสวดสรรเสริญพระเจ้ายิ่งต้องมากขึ้น ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการทรงจำและบูชาอยู่ตามบัญญัติของคัมภีร์พระเวท พวกพราหมณ์จึงตัดตอนคัมภีร์ฤคเวทออกมาเป็นคัมภีร์ใหม่อีก ๒ คัมภีร์ คือ ยชุรเวท และ สามเวท จึงทำให้เกิดคัมภีร์ขึ้นเป็น ๓ คัมภีร์ และจึงได้มีการสร้างคัมภีร์อถรวเวทเป็นคัมภีร์ที่ ๔ ขึ้นต่อมาในภายหลัง^{๒๗} โดยอถรวเวท หรือ อาถรรพเวท นั้นได้แสดงถึงเวทมนต์คาถาต่างๆเอาไว้ ๘ ประเภทคือ ^{๒๘}(๑) พระเวทแก้โรคต่างๆ อาคมประเภทนี้ใช้สำหรับรักษาโรคต่าง ๆ (๒) พระเวทประสาน อาคมประเภทนี้ ใช้สำหรับประสานบาดแผลให้สนิทเป็นเนื้อเดียวอัน หรือประสานกระดูกที่แตกหักให้ติดอัน (๓) พระเวทสะเดาะ อาคมประเภทนี้ ใช้สำหรับการทำสิ่งที่ติดขัดให้หลุดออกจากกัน เช่นสะเดาะกัญแจ ไขตรวน สะเดาะลูกออกจากครรภ์ สะเดาะก้างปลาที่ติดคอ เป็นต้น (๔) พระเวทป้องกันตัว อาคมประเภทนี้ ใช้สำหรับทำพิธีปลุกเสกสิ่งต่าง ๆ ให้อยู่คงกระพันชาตรี ทำให้แคล้วคลาด เป็นจิ้งจก ศัตรูทำอันตรายไม่ได้ (๕) พระเวทแสดงปาฏิหาริย์ อาคมประเภทนี้ ใช้สำหรับแสดงอิทธิฤทธิ์ต่างๆ เช่นล่องหน หายตัว ดำดิน เดินในน้ำ เดินในอากาศ ลุยไฟ ย่นระยะทาง แปลงกาย เป็นต้น (๖) พระเวททำอันตรายแก่ผู้อื่น อาคมประเภทนี้ ใช้สำหรับทำร้ายผู้อื่น เช่น บิดไส้ เสกหนังเข้าท้อง เสกตะปูเข้าท้อง ใช้ภูตผีปีศาจไปทำอันตราย เป็นต้น (๗) พระเวทแก้ภูตผีปีศาจ อาคมประเภทนี้ใช้สำหรับปลุกเสกสิ่งต่าง ๆ ไว้ป้องกันผีร้ายคุณผีคุณคนต่าง ๆ ใช้แก้คุณไสย ขับไล่ภูตผีปีศาจ (๘) พระเวททำเสน่ห์ อาคมประเภทนี้ใช้สำหรับปลุกเสกสิ่งต่าง ๆ ทำให้เกิด มหาเสน่ห์เมตตามหานิยม ทำให้คนหลงรัก นอกจากนี้ อาถรรพเวทในคัมภีร์ไสยศาสตร์นั้น ยังได้แยกออกเป็น ๒ นิกาย คือ (๑) นิกายขาว เป็นวิชาที่ใช้ในทางที่ดีช่วยเหลือมนุษย์ให้มีสุขปลอดภัย โดยใช้เวทมนต์คาถาบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ และป้องกันภัยอันตรายทั้ง

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔ – ๑๗.

^{๒๘} ญาณโชติ, คัมภีร์ไสยศาสตร์ ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๓๙), หน้า ๑ –

ปวง (๒) นิภายดำ เป็นวิชาที่ใช้ในทางชั่ว ทำให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่นด้วยการใช้เวทมนต์คาถาทำให้คนเจ็บป่วย เป็นบ้า หรือเป็นอันตรายต่าง ๆ

ศาสนาพราหมณ์ได้เผยแผ่เข้ามาในสุวรรณภูมิพร้อมกับการมาถึงของชาวอินเดีย โดยมีชาวอินเดียที่อพยพเข้ามาในสุวรรณภูมิ ๓ กลุ่ม กลุ่มแรกคือ กลุ่มนักปกครอง ที่ลี้ภัยการเมืองจากบ้านเกิดของตนเข้ามาตั้งรกรากพัฒนาเป็นเมืองเป็นรัฐเป็นแคว้นในเขมร กลุ่มที่ ๒ คือ กลุ่มพ่อค้า ที่เข้ามาแลกเปลี่ยนสินค้า และมีบทบาทต่อเศรษฐกิจและการเมืองของสุวรรณภูมิ กลุ่มที่ ๓ คือ กลุ่มนักบวชในศาสนาพุทธและพราหมณ์ ที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาในราชสำนัก และประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ^{๒๙} แต่ก็ยังหาหลักฐานที่ชี้ชัดแน่นอนลงไปไม่ได้ว่า ชาวอินเดียเริ่มเดินทางเข้ามาในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่สมัยใด มีเพียงหลักฐานจากชาดกของพระพุทธศาสนาบ้าง นิทานพื้นเมืองบ้าง พงศาวดารजनบ้าง ซึ่งชาดกนั้นเข้าใจว่ามีการเล่ากันมา ตั้งแต่สมัยประมาณพ.ศ. ๑ - ๕๐๐ แล้วโดยมีการเล่าถึง การเดินเรือจากอินเดียมาสู่สุวรรณภูมิและหมู่เกาะต่าง ๆ ในย่านนี้^{๓๐} ส่วนหลักฐานที่เป็นรูปเป็นร่างชัดเจนถึงการเผยแผ่เข้ามาของศาสนาพราหมณ์นั้น พึ่งพบหลักฐานประมาณพุทธศตวรรษที่ ๙- ๑๐ นี้เอง จากซากโบราณต่างๆของฮินดู เช่น ซากโบสถ์ฮินดูและเทวรูปทั้งหลายที่บริเวณสุโขทัย ช่างเขาเคดาร์ (ไทรบุรี) เป็นต้น^{๓๑}

จากการที่ศาสนาพราหมณ์มีเรื่องของพิธีการบวงสรวงบูชาขอพรจากเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบชัดเจน และยังมีอาถรรพเวท ซึ่งเป็นพระเวทที่ถูกแต่งขึ้นเพื่อใช้ในฐานะของเวทมนต์คาถาต่าง ๆ ที่จะสามารถท่องบ่นปลุกเสกสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดความเข้มขลัง ช่วยให้สำเร็จสัมฤทธิ์ผลได้สารพัดทางตามแต่ผู้ที่ทำพิธีต้องการ จึงเข้ากันกับแนวคิดความเชื่อเดิมของคนไทยที่นิยมนับถือในลัทธิวิญญูณนิยม และลัทธิบรรพบุรุษ ที่มีการสวดอ้อนวอนขอพรจากผีสงเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ อยู่แล้วได้เป็นอย่างดี จึงทำให้อิทธิพลของอาถรรพเวท หรือไสยศาสตร์ในศาสนาพราหมณ์นั้นสามารถเข้ามาแทรกซึมผสมผสานกับแนวคิดความเชื่อของคนไทย ได้อย่างกลมกลืน ดังปรากฏตัวอย่างอยู่ในเวทมนต์คาถาต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทย ที่มีอิทธิพลความเชื่อของศาสนาพราหมณ์อยู่เป็นอย่างมาก เช่น ในศาสนาพราหมณ์นั้น ก่อนจะใช้คาถาใด ๆ ก็ตาม เพื่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุดนั้น การบวงสรวง สักการบูชาเพื่อบอกกล่าวให้เทพเจ้าได้รับก่อนนั้นถือเป็นเรื่องจำเป็นที่ขาดไม่ได้ในกระบวนการพิธีกรรมของพราหมณ์^{๓๒}

ดังนั้น แนวคิดการสร้างพระเครื่องในพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้น นอกจากจะได้อิทธิพลมาจากแนวคิดความเชื่อแบบดั้งเดิม ทั้งลัทธิวิญญูณบรรพบุรุษ รวมทั้งอิทธิพลของ

^{๒๙} บังอร ปิยะพันธุ์, ประวัติศาสตร์ไทย การปกครอง สังคม เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ก่อนสมัยสุโขทัยจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๓๕.

^{๓๐} สิริวัฒน์ คำวันสา, อิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียในเอเชียอาคเนย์ (เน้นประเทศไทย), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๒), หน้า ๑ - ๓.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

^{๓๒} รอบทิศ ไวยสุศรี, “การศึกษาวิเคราะห์พระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายในการปฏิบัติธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๔๑ - ๔๒.

พระพุทธศาสนาแบบทิเบตแล้ว ศาสนาพราหมณ์ที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทยเอง โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องอาถรรพเวท ซึ่งเป็นไสยศาสตร์ที่เกี่ยวกับเวทมนต์คาถา และการปลุกเสกสิ่งต่าง ๆ โดยตรง ก็มีอิทธิพลเป็นอย่างมาก ที่ทำให้เกิดแนวคิดเรื่องเกี่ยวกับการใช้เวทมนต์คาถา การปลุกเสกเลขยันต์คาถาสร้างพระเครื่อง เครื่องรางของขลัง ขึ้นในพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยจะสังเกตได้จากรูปแบบของพิธีกรรม และรูปแบบการใช้เวทมนต์คาถาต่าง ๆ ที่มีการอาราธนาขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือให้ช่วยประสิทธิพรให้ประสบความสำเร็จดังสมประสงค์ของผู้ทำพิธีตามแต่จะปรารถนาเช่นกัน เพียงแต่บทเวทมนต์ในพระพุทธศาสนานั้น เปลี่ยนจากการขอพรจากเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์มาขอพรจากพระรัตนตรัย และเทพเทวดาต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น

๓) **เครื่องรางของขลังในพระพุทธศาสนา** จากการที่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้นได้รับอิทธิพลทางแนวคิดความเชื่อทั้งจากลัทธิวิญญูณบรรพบุรุษนิยม ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมในท้องถิ่น แนวคิดของพระพุทธศาสนาแบบทิเบต รวมทั้งอาถรรพเวทไสยศาสตร์ในศาสนาพราหมณ์ จึงทำให้พระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีลักษณะพิเศษเพิ่มเติมขึ้น จากพระพุทธศาสนาเถรวาทดั้งเดิมนั้นคือ มีเรื่องของเวทมนต์คาถา การปลุกเสกเลขยันต์พระเครื่อง เครื่องรางของขลังต่าง ๆ เกิดขึ้นด้วย โดยในสมัยเริ่มแรกนั้น แม้ประเทศไทยในสมัยโบราณจะมีการสร้างพระพุทธรูป และพระพิมพ์ต่าง ๆ มานานมากแล้ว แต่กลับไม่มีใครนิยมนำพระพิมพ์หรือพระเครื่องต่าง ๆ เหล่านั้นมาพกติดตัว ห้อยคอบูชาดังเช่นที่ปรากฏกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน เพราะคนในสมัยโบราณนั้น นิยมสร้างพระพิมพ์หรือพระเครื่องแล้วนำไปไว้ที่วัด เพื่อเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาบ้าง อุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายบ้างหรือหากจะนำมาไว้ที่บ้านบ้าง ก็มักจะนำมาไว้บนหิ้งบูชาเพื่อไว้กราบไหว้บูชาเท่านั้น ไม่มีการนำมาห้อยคอติดตัวแต่ประการใด แม้คนในสมัยโบราณจะไม่นิยมพกหรือห้อยพระเครื่องต่าง ๆ ไว้ติดตัว แต่ด้วยความเชื่อที่มีต่อบารมีของพระรัตนตรัย ผีสางเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ที่จะช่วยให้เขาเหล่านั้นแคล้วคลาดรอดพ้นจากอันตรายบ้าง มีโชคลาภบ้าง เป็นเมตตามหานิยมไปไหนมีแต่คนรักใคร่บ้าง จึงต้องมีการค้นหาหรือคิดค้นสร้างเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ที่เชื่อกันว่า มีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาพกติดตัวเพื่อความอบอุ่นใจ และช่วยให้สำเร็จสมประสงค์ที่ตนเองต้องการ โดยคนไทยในสมัยโบราณนั้นมีการพกพาเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ติดตัวกันมานานมากแล้ว โดยเครื่องรางของขลังในพระพุทธศาสนานั้นแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ (๑) **เครื่องรางของขลังตามธรรมชาติ** เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยเชื่อกันว่าเป็นของทนต์สิทธิ์คือเป็นวัตถุอาถรรพ์ที่มีความขลังความศักดิ์สิทธิ์ในตัวมันเอง และหากยังได้นำมาปลุกเสกด้วยแล้วก็จะยิ่งมีอานุภาพความศักดิ์สิทธิ์มากยิ่งขึ้นไปอีก เช่น^{๓๓} (๑) เหล็กไหล มีลักษณะเป็นโลหะแข็ง หนัก สีดำเข้มเป็นมันวาว เมื่อวางบนกระดาดแผ่นกระดาดนั้นจะจุดไฟไม่ติด ถ้าเอาน้ำผึ้งมาหล่อ เหล็กไหลจะยึดมากินน้ำผึ้ง เชื่อกันว่าเหล็กไหลมีอานุภาพมากในทางคงกระพัน อยู่คงอาวุธทุกชนิด (๒) เขี้ยวหมูตัน คือ เขี้ยวหมูป่า โดยปกตินั้นเขี้ยวหมูจะกลวง หมูป่าที่มีเขี้ยวตันจะอยู่คงกระพัน พรานป่ามาพบเข้ามักจะยิงหมูป่าเขี้ยวตันไม่ออก (๓) เขี้ยวเสือกลวง เขี้ยวเสือตามปกติจะตัน เขี้ยวเสือกลวงจึงเป็นของพิเศษ มีอานุภาพทางอยู่คงกระพัน (๔) เขากวางคุด เขากวางปกติจะงอกยาว มีกิ่งก้านสาขาออกมาเรื่อย ๆ แต่ก็มีกวางบางตัวที่เขาเป็นปุ่มแข็งไม่งอกยาว

^{๓๓} กมล ฉายาวัดนะ, **เขียนของขลัง**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ซีบี พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๗), หน้า ๘ -

ออกมา ถือกันว่าเป็นเครื่องรางป้องกันภัยได้เป็นอย่างดี (๕) คด คือสิ่งที่มีลักษณะเหมือนหินโดยอยู่ในพืชหรือสัตว์ เช่น คดไม้สัก คดขนุน คดด้วง คดไขนกกบรอด เป็นต้น เชื่อกันว่ามีอำนาจเป็นคงกระพัน ป้องกันอันตรายได้ดี (๖) วาน วานแต่ละชนิดจะมีอำนาจภาพที่แตกต่างกันไปเช่นวานทรหด สบู่เลือดมีอำนาจภาพทางหนังเหนียว วานเสน่ห์จันทร์ วานเศรษฐี มีอำนาจภาพทางเมตตามหานิยม โดยบางคนก็ใช้วานเหล่านี้ด้วยการกินบ้าง อาบน้ำวานบ้าง พกติดตัวบ้าง สกัดเป็นน้ำแล้วนำไปสีกเป็นอักขระต่าง ๆ ไว้ตามร่างกายบ้าง (๗) **เครื่องรางของขลังที่สร้างขึ้น** นอกจากเครื่องรางของขลังตามธรรมชาติแล้วยังมีเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก โดยการนำวัสดุต่าง ๆ มาปลุกเสกด้วยเวทมนต์คาถาต่าง ๆ ให้เกิดเป็นของศักดิ์สิทธิ์ขึ้น เช่น^{๓๔} (๑) เขี้ยวเสือแกะ เกจิอาจารย์หลายท่านนิยมนำเขี้ยวเสือมาแกะเป็นรูปเสือ เพราะเชื่อว่าเขี้ยวเสือมีพลังทางมหาอำนาจ เพราะเสือเป็นเจ้าป่า เมื่อนำมาปลุกเสกแล้ว นอกจากจะเป็นมหาอำนาจยังเป็นคงกระพัน มหาอุดอีกด้วย ยิ่งได้เขี้ยวเสือกลางมาแกะยิ่งดีมาเกจิอาจารย์ที่มีชื่อด้านเขี้ยวเสือแกะ เช่น หลวงพ่อปาน วัดบางเหี้ย หลวงพ่อนก วัดสังกะสี หลวงพ่อวงศ์ วัดปริวาส เป็นต้น (๒) งาแกะ งาเป็นสิ่งที่เชื่อกันว่ามีดีในตัวเอง จึงนิยมนำมาแกะเป็นรูปต่าง ๆ เช่น คชสีห์ ราชสีห์ นางกวัก เป็นต้น เกจิอาจารย์ที่มีชื่อด้านงาแกะ เช่น หลวงพ่อเดิม วัดหนองโพ หลวงพ่อเฮง วัดเขาหิน หลวงพ่อหอม วัดซากหมาก เป็นต้น (๓) กะลาแกะ เชื่อกันว่ากะลาตาเดียวและกะลามาคูด(กะลาไม่มีตา) นั้น มีความขลังศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัว จึงนิยมนำมาทำเครื่องรางโดยมักแกะเป็นรูปราหู เชื่อกันว่าใช้กันอาถรรพ์ หนุนดวงชะตาได้ดี เกจิอาจารย์ที่มีชื่อด้านกะลาแกะ คือ หลวงพ่อน้อย วัดศรีชะทอง (๔) ตะกรุด ตะกรุดถือเป็นเครื่องรางของขลังที่เป็นที่นิยมเป็นอย่างมาก โดยเกจิอาจารย์จะนำแผ่นโลหะต่าง ๆ มาลงอักขระเลขยันต์แล้วปลุกเสก จากนั้นจึงม้วนเป็นหลอดกลม ๆ ไว้ใช้สำหรับพกติดตัว มีตั้งแต่ขนาดประมาณครึ่งเซนติเมตร จนถึง ๑๐ นิ้วก็มีบ้างก็ห้อยดอกเดียว บ้างก็ห้อยเป็นชุด ๆ เกจิอาจารย์ที่มีชื่อด้านตะกรุด เช่น หลวงพ่อเอี่ยม วัดสะพานสูง หลวงพ่อพิธ วัดชะมั่ง หลวงพ่อจง วัดหน้าต่างนอก หลวงพ่อเทียม วัดกษัตราธิราช เป็นต้น (๕) ผ้ายันต์เป็นเครื่องรางของขลังที่นิยมมากพอ ๆ กับตะกรุด เกจิอาจารย์จะนำผ้าต่าง ๆ มาลงอักขระเลขยันต์คาถาต่าง ๆ บ้าง หรือปั๊มรอยมือรอยเท้าของเกจิอาจารย์เหล่านั้นบ้าง แล้วนำไปปลุกเสกเพื่อมอบให้ลูกศิษย์นำไปพกติดตัวบ้าง ไว้บูชาที่บ้านหรือร้านค้าบ้าง เกจิอาจารย์ที่มีชื่อด้านผ้ายันต์ เช่น หลวงพ่อเดิม วัดหนองโพ หลวงพ่อมุย วัดดอนไร่ หลวงพ่อจง วัดหน้าต่างนอก หลวงพ่อรุ่ง วัดท่ากระปือ เป็นต้น (๖) ประคำ เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในกรสวดมนต์บริกรรมหนึ่งเส้นมี ๑๐๘ เม็ด มาจากคุณพระรัตนตรัย ๑๐๘ คือ พระพุทธคุณ ๕๖ พระธรรมคุณ ๓๘ พระสังฆคุณ ๑๔ โดยอาจทำเม็ดประคำจากไม้มงคลต่าง ๆ บ้าง ผงใบลานบ้าง ผงพุทธคุณต่าง ๆ บ้าง เกจิอาจารย์ที่มีชื่อด้านประคำ เช่น หลวงพ่อบุญ วัดกลางบางแก้ว หลวงพ่ออุตตมะ วัดวังแก้วเวการาม เป็นต้น (๗) เบี้ยแก้ คนโบราณเชื่อว่าหอยเบี้ยและเบี้ยจันเป็นเครื่องหมายของเทพเจ้า มีอำนาจภาพป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้ เกจิอาจารย์จะนำเบี้ยเหล่านั้น มาบรรจุปรอทไว้ภายใน แล้วอุดทับด้วยชันโรงใต้ดิน ผึงตะกรุดบ้าง ลงอักขระยันต์ต่าง ๆ บ้าง แล้วนำไปปลุกเสก เชื่อกันว่าใช้ป้องกันอันตราย และแก้อาถรรพ์ กันคุณไสยมนต์ดำต่าง ๆ ได้ เกจิอาจารย์ที่มีชื่อด้านเบี้ยแก้ เช่น หลวงพ่อบุญ วัดกลางบางแก้ว หลวงพ่อภักตร์ วัดโบสถ์ หลวงพ่อนุ่ม วัดนางใน หลวงพ่อรอด วัดนายโรง เป็นต้น (๘) มีดหมอ มีดหมอถือเป็นเทพศา

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔ – ๗๗.

สตรวูที่มีความศักดิ์สิทธิ์มาก สามารถป้องกันอันตรายไล่ผี แก้อาถรรพณ์ไสยมนต์ดำต่าง ๆ ได้ พระเกจิอาจารย์จะนำวัตถุธาตุต่าง ๆ เช่น เหล็กน้ำพี้ ตะปูโลงผี เหล็กยอดเจดีย์ เป็นต้น มาลงอักขระเลขยันต์หล่อหลอมสร้างขึ้นเป็นมิดหมอ เกจิอาจารย์ที่มีชื่อด้านมิดหมอ เช่น หลวงพ่อเดิม วัดหนองโพ หลวงพ่อแก้ว วัดเขาแก้ว เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าในประเทศไทยซึ่งมีการนับถือพระพุทธศาสนานั้น มีการนับถือบูชาพหุพาเครื่องรางของขลังต่าง ๆ มากมายหลายชนิด เพื่อหวังพึ่งในคุณวิเศษความศักดิ์สิทธิ์ของเครื่องรางของขลังเหล่านั้นให้ช่วยคุ้มครองป้องกันอันตรายบ้าง เป็นเมตตามหานิยมบ้าง คำขยาดีบ้าง ตามแต่ผู้บูชาจะปรารถนา โดยผู้ที่สร้างเครื่องรางของขลังเหล่านั้น บางครั้งชาวบ้านก็ออกไปค้นหาตามแหล่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ บางครั้งพระเกจิอาจารย์พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่นับถือ ก็ทำการสร้างขึ้นเองแล้วนำไปปลุกเสกเลขยันต์คาถาให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์แล้วมอบให้เหล่าชาวบ้านทั้งหลายไว้บูชาพกติดตัว^{๓๕} การนิยมพกพาพระเครื่องติดตัวนั้น น่าจะเริ่มปรากฏชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา^{๓๖} เพราะในสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้น พระองค์ทรงเป็นผู้นำหลายด้านในการเลิกคดียาและประเพณีบางอย่างแต่โบราณแล้วทรงสร้างสิ่งใหม่ๆ ขึ้นแทนเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับกาลเวลาในสมัยนั้นเช่นการตั้งคณะธรรมยุติกนิกาย การสร้างพระสยามเทวาธิราช เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในแนวคิดที่มาจากพระมหากษัตริย์นี้ นับเป็นการเปิดช่องให้มีการผสมผสานทางแนวคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา กับ แนวคิดความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องรางของขลังต่าง ๆ ที่เชื่อว่าหากพกพาไว้กับตัวแล้ว จะสามารถช่วยป้องกันอันตราย ทำให้เกิดเมตตามหานิยม เกิดโชคลาภต่าง ๆ ได้โดยจะเห็นได้ว่า พระพิมพ์รุ่นใหม่ ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงสมัยนี้นั้น ไม่จำเป็นต้องนำไปฝังในกรุต่าง ๆ เพื่อสืบอายุพระศาสนา หรืออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ดังเช่น พระพิมพ์ในสมัยก่อนออกไป พระเกจิอาจารย์ในยุคนี้ จะสร้างพระขึ้นมาพร้อมกับปลุกเสกลงคาถาอาคมเลขยันต์ต่าง ๆ ไว้แจกบรรดาสาธุศิษย์ ซึ่งสังเกตได้ง่าย ๆ จากการที่พระเครื่องที่เกิดขึ้นใหม่เหล่านี้ มักมีการลงอักขระเลขยันต์ไว้ด้านหลัง ในขณะที่พระพิมพ์ในรุ่นก่อนไม่มีใครทำกัน

๒.๑.๓ มูลเหตุเกิดพระเครื่อง

การกำเนิดการสร้างพระเครื่องหรือพระพุทธรูปนั้น ตั้งแต่มีพระเครื่องเกิดขึ้นในยุคสมัยคันธารราช (อาณาจักรคันธารราชปัจจุบันนี้อยู่ในประเทศอัฟกานิสถาน) ในแผ่นดินพระเจ้ามีลิไนท์ (Menander) เมื่อราว ๆ พ.ศ.๓๖๓-๓๘๓ ความนิยมบูชาพระเครื่อง ก็แพร่หลายลงมาทางใต้ จนชาวมคธและมณฑลอื่นในประเทศอินเดีย มีคติเดิมที่ถือว่าไม่ควรสร้างรูปเคารพ พวกเขากล่อมใสในการสร้างพระเครื่องขึ้นเป็นที่นิยมบูชากันไป^{๓๗} มีในเรื่องตำนานพระแก่นจันทน์ ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าเสด็จไป ประทานเทศนาโปรดพระพุทธมารดา ที่ประทับอยู่บนดาวดึงส์ พระเจ้าประเสน

^{๓๕} ประจักษ์ ประภาพิตยากร, *ประเพณีและไสยเวทวิทยาในชนช้างขุนแผน*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๒๕) หน้า ๑๕๑.

^{๓๖} ศรีศักร วัลลิโภดม, *พระเครื่องในเมืองสยาม*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๓๗), หน้า ๓๑ - ๓๓.

^{๓๗} ศ.จ.หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์, *พระพุทธรูปปางต่างๆ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น, ๒๕๓๑), หน้า ๙๘-๙๙.

ชิตกรโกศล ได้เห็นพระพุทธรองค์ช้านาน มีความรำลึกถึงจึงตรัสสั่งให้นายช่างทำพระเครื่องขึ้น ด้วย แก่นจันทน์แดงประดิษฐานไว้เหนืออาสนะ ที่พระพุทธรเจ้าเคยประทับ ครั้นพระพุทธรองค์เสด็จกลับจาก ดาวดึงส์มาถึงที่ประทับ พระแก่นจันทน์ลุกขึ้นสนธการ พระพุทธรองค์ด้วยปาฏิหาริย์ แต่พระพุทธรองค์ ตรัสสั่งให้ พระแก่นจันทน์กลับไปยังที่ ประทับเพื่อรักษาไว้เป็นตัวอย่างพระเครื่อง ซึ่งจะได้นำไปใช้ เป็นแบบอย่างในการสร้างพระเครื่องเมื่อพระองค์ล่วงลับไปแล้ว ความที่กล่าวในตำนานประสงค์จะอ้างว่า พระเครื่องแก่นจันทน์องค์นั้นเป็นต้นแบบของพระเครื่อง^{๓๘} ซึ่งสร้างกันต่อมาภายหลัง หรือถ้าว่าอีกนัย หนึ่ง คืออ้างว่าพระเครื่องมีขึ้น โดยมีพระบรมพุทธานุญาต และเหมือนพระพุทธรองค์ เพราะตัวอย่าง สร้างขึ้นแต่ในครั้งพุทธกาล^{๓๙} ตามเหตุผลที่กล่าวมา จึงเกิดประเด็นปัญหาตามมาว่า พระเครื่องปาง ห้ามแก่นจันทน์ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในพุทธกาล หรือเกิดขึ้นในภายหลังกันแน่ดังนั้นเกี่ยวกับการ สร้างพระเครื่องแก่นจันทน์ พระธรรมโกษาจารย์ (ชอบ อนุจารี) ท่านได้อธิบายเพิ่มเติมไว้อีกว่า

ตำนานพระเครื่องนี้ ไม่ปรากฏในบาลีฝ่ายเรา (หินยาน) แต่ประการใดเลย บางทีอาจมีใน คัมภีร์ ของพระสงฆ์ฝ่ายใต้ก็ได้ น่าจะเห็นว่าเป็นเรื่องหลังจากสังคายนา พระธรรมวินัยแล้วจึงมิได้ ปรากฏคัมภีร์ แต่ตำนานพระห้ามแก่นจันทน์ กลับเป็นตำนานเก่าก่อนพระเครื่องทั้งหมด แสดงว่า เป็น พระเครื่ององค์แรก ด้วยมี ในสมัยพระบรมศาสดา ยังทรงพระชนม์อยู่ ดังนั้น เรื่องพระปางห้ามแก่น จันทน์ จึงเป็นเรื่องปรัมปราดังกล่าว^{๔๐}

ในคัมภีร์ฝ่ายบาลีไม่ได้มีการบันทึกไว้ให้ปรากฏเป็นหลักฐาน แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธแต่ประการใด น่าจะมีหลักฐานทางพระพุทธศาสนาฝ่ายใต้ คือตั้งแต่ลังกาลงมาได้เขียนเอาไว้ แต่ก็มีข้อมูลเกี่ยวกับ ตำนานการสร้างพระห้ามแก่นจันทน์ ตามที่หลวงจีนผาเหียนได้บันทึกไว้อีกว่า

แต่ในบรรดาพุทธเจดีย์ที่พระเจ้าอโศกสร้างไว้ งามพระเครื่อง ไม่ใช่แต่เท่านั้น แม้อุทเทสิกเจดีย์ ที่สร้างกัน เมื่อล่วงสมัย พระเจ้าอโศกแล้วจนราว พ.ศ. ๔๐๐ เช่น ลายจำหลักรูปเรื่องพุทธประวัติ ซึ่ง ได้ทำเป็นเครื่องประดับ พระมหาธาตุเจดีย์ดังกล่าวมา ในตอนก่อน ทำแต่รูปคนอื่น ตรงไหนจะต้องทำ พระเครื่อง คิดทำรูปอื่น เช่น รอยพระพุทธรูปหรือพระธรรมจักรและพุทธอาสน์ เป็นต้นสมมติแทน พระเครื่องทุกแห่งไป ข้อนี้พิสูจนให้เห็นว่าประเพณีที่ทำ พระเครื่องยังไม่มีในสมัยนั้นหรือยังเป็นข้อ ห้ามอยู่ในมัชฌิมประเทศจนถึงพ.ศ. ๔๐๐ ข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ตำนานเรื่องพระห้ามแก่นจันทน์นั้น จะ เกิดขึ้น ต่อสมัยเมื่อมีประเพณีสร้างพระเครื่องกันแพร่หลายแล้ว ราวใน พ.ศ. ๗๐๐ หรือ ๘๐๐ ปี^{๔๑}

อีกประการหนึ่ง ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ศิลปกรรมของอินเดียก็ได้เริ่มพัฒนาขึ้นอย่าง สร้างสรรค์ วัสดุที่ใช้ก็นิยมด้วยศิลาเป็นพื้น แต่ไม่ปรากฏพระพุทธรูป ตามหลักฐานที่นักปราชญ์ ได้ กล่าวอธิบายไว้ว่า

^{๓๘} สุจิตต์ วงษ์เทศ, **มูลเหตุที่เกิดการสร้างพระพุทธรูป**, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๕), หน้า ๔.

^{๓๙} สมเด็จพระญาณสังวรญาณมุนี, **ตำนานพุทธเจดีย์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๕), หน้า ๕๓-๕๔.

^{๔๐} พระธรรมโกษาจารย์ (ชอบ อนุจารีเถระ), **ตำนานพระพุทธรูปปางต่าง ๆ**, (ธนบุรี : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์ , ๒๕๐๕), หน้า ๑๒๒.

^{๔๑} สมเด็จพระญาณสังวรญาณมุนี, **ตำนานพุทธเจดีย์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๕), หน้า ๕๕.

พระเจ้าอโศกพระองค์ ทรงเลื่อมใส ในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง และทรงส่งสมณะทูต ไปประกาศพระพุทธศาสนา ให้เจริญแพร่หลาย ทั้งในประเทศอินเดีย และต่างประเทศ แต่ไม่ปรากฏว่า มีการสร้างพระเครื่อง เท้าที่ได้พบมีเพียงสัญลักษณ์ เช่นรูปพระนางมหายากำลังประทับนั่ง หรือยืนบนดอกบัว และมีช้างกำลังพรมน้ำมนต์อยู่ (หมายถึง ประสูติ) ม้าไม่มีคนขี่ (หมายถึง ปางเสด็จออกมหาภิเนษกรรม) บัลลังก์เปล้ามีต้นโพธิ์ประกอบ (หมายถึงตรัสรู้) ธรรมจักร (หมายถึงปางประทานปฐมเทศนา) พระบาทยุคล(หมายถึงปางประทับยืน) สลูป (หมายถึงปางปรินิพพาน) เป็นต้น^{๔๒}

ในคัมภีร์ปฐมสมโพธิของพระสมเด็จจระมมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส มีเนื้อความที่กล่าวเกี่ยวกับสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชไว้ว่า^{๔๓} เมื่อพระเจ้าอโศกจัดฉลองพุทธเจดีย์คือทรงโปรดฯ ให้สร้างสลูปเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุจำนวน ๘,๔๐๐๐ องค์ ทั่วชมพูทวีป เป็นเวลา ๗ ปี ๗ เดือน และ ๗ วันโปรดเกล้าฯ ให้ฉลองอย่างมโหฬารยิ่งใหญ่นิยตยศทรงประกาศพระเกียรติคุณของพุทธศาสนาเผยแผ่ไปทั่วโลก เหตุการณ์ครั้งนั้นพญามารได้มาขัดขวางการฉลองสมโภช และได้ถูกท่านอุปคุตตะเถระผู้พระชีนาสพราพจนคลายพยศ จนพ่ายแพ้ ส่วนพระอุปคุตเถระผู้ชีนาสพได้ทรงโปรดฯ ให้พญามารเนรมิตรูปพระพุทธเจ้า เพราะท่านปรารถนาที่จะชมพระพุทธลักษณะ ของสมเด็จจระมสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นเมื่อพญามารได้เนรมิตรูปพระวรกายของพระพุทธเจ้า มีพุทธลักษณะทั้งงดงามในท่ามกลางหมู่สงฆ์ ต่อหน้าพระพักตร์พระเจ้าอโศกมหาราช และพุทธบริษัทจำนวนมหาศาล ทั้งพระสงฆ์และหมู่ชน ได้แสดงความเคารพบูชาเหมือนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับนั่งแวดล้อมด้วยหมู่พระอสีตปริยสวากเปรียบเสมือนในสมัยพุทธกาล ทุก ๆ คนล้วนเกิดความปีติศรัทธาอย่างแรงกล้าหาที่เปรียบปรานมิได้ เพราะเหตุผลตามที่ได้อธิบายไว้เบื้องต้น

สรุปได้ว่า สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชไม่มีหลักฐานที่เกี่ยวกับพระพุทธลักษณะของพระพุทธองค์ ว่า มีขนาดส่วนสูงเท่าไร พระพักตร์ที่แท้จริงมีพุทธลักษณะเช่นไร เมื่อเป็นเช่นนี้ด้วยความเคารพจึงไม่มีใครกล้าที่จะสร้างรูปเหมือนของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะพระเจ้าอโศกมหาราชผู้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เพราะถ้าเกิดความผิดเพี้ยนทางพระพุทธลักษณะ ก็จะทำให้เกิดความผิดพลาด ขึ้นลบหลู่ดูแคลนต่อพระพุทธศาสนาแบบไม่ตั้งใจ ดังนั้น พระเจ้าอโศกมหาราชพระองค์จึงไม่ทรงสร้างรูปเหมือนของพระพุทธองค์เลย

หลักเกณฑ์การสร้างพระเครื่องนั้น ในประวัติศาสตร์ไทยแต่ละสมัยนั้น มีหลักเกณฑ์ในการสร้างที่ต่างกันออกไป แต่หากวิเคราะห์จุดเริ่มต้นของหลักเกณฑ์ในการสร้างพระพุทธรูปตั้งแต่แรกนั้นพบว่า ศิลปินชาวอินเดียได้เป็นผู้รวบรวมขึ้นเรียกว่า “ศิลปะศาสตร์”^{๔๔} ใช้กันแพร่หลายในสกุลศิลป์ต่าง ๆ ของอินเดียทั้งพระพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์ฮินดู ศิลปินชั้นแนวหน้าที่เป็นครูอาจารย์ในสกุลศิลป์ ได้รวบรวมหลักเกณฑ์เป็นรูปร่างแนชัดในสมัยคุปตะ (พ.ศ. ๒๖๓-๑๑๕๐) ต่อมา

^{๔๒} ศจ. หลวง บริบาลบุรีภัณฑ์ (ป่วน อินทวงศ์), *เราเคารพพระพุทธรูปอย่างไร*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น, ๒๕๓๑), หน้า ๘๓-๘๔.

^{๔๓} กรมการศาสนา, *พระปฐมสมโพธิกถา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕), หน้า ๕๑๐-๕๑๑.

^{๔๔} จิตร บัวบุศย์, *สกุลศิลปะ-พระพุทธรูปในประเทศไทยมรดกวัฒนธรรม*, (พระนคร : โรงพิมพ์ การศาสนา, ๒๕๐๗) หน้า ๒๒.

หลักเกณฑ์ศิลปะ หรือศิลปะศาสตร์นี้ค่อย ๆ ละเอียด และซับซ้อนเป็นอันดับมาสมัยหลัง และมีอิทธิพลต่อศิลปินไทยในสมัยต่าง ๆ เช่น สมัยสุโขทัย และสมัยอยุธยา เป็นต้น

พระเครื่องที่สร้างในเมืองคันธารราช ซึ่งมีกษัตริย์ชาวกรีกเป็นผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา โดยมีอิทธิพลของศิลปะกรีกเป็นแบบสร้าง ดังนั้นพระพุทธรูปลักษณะของพระเครื่อง จึงมีพุทธลักษณะเหมือนกับมนุษย์ทั่วไป ตามที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ พระยาดำรงราชานุภาพได้อธิบายไว้ว่า

พุทธรเจติย์ ที่สร้างขึ้น ในคันธารราช ครั้นพระเจ้ามีลิตนั้น ก็เอาอย่างไปจากมัชฌิมประเทศ แต่พวกโยนกเป็นชาวต่างประเทศไม่เคยถือข้อห้ามการบูชารูปเคารพ เข้าศาสนาเดิมของพวกโยนกก็เลื่อมใสในการสร้างเทวรูปสำหรับสักการบูชาด้วยเพราะเหตุนี้ พวกโยนก ไม่ชอบแบบชาวอินเดีย ที่ทำรูปสิ่งอื่นสมมติแทนพระเครื่อง จึงคิดสร้างพระเครื่องขึ้นในเครื่องประดับเจติย์สถาน พระพุทธรูปจึงมีขึ้นในคันธารราชเป็นปฐม เมื่อ พ.ศ. ๓๖๕ ถึง พ.ศ. ๓๘๓^{๔๕}

การสร้างพระเครื่องตามแนวศิลปะกรีก นิยมสร้างรูปเหมือนซึ่งตรงกันข้ามสมัยของชาวอินเดียเดิม คือไม่นิยมสร้างรูปเหมือน เพราะเป็นการลบหลู่หรือเป็นการไม่สมควรด้วยเหตุผลใดก็ตามที่ แต่พระเครื่องมีหลักฐานปรากฏ ทั้งในเมืองคันธารราชและมธูรา^{๔๖} แต่ใครจะสร้างก่อนใครก็ยังต้องสันนิษฐานกันตามหลักฐานที่ปรากฏ ศิลปะอินเดียฝ่ายเหนือจึงเกิดสองสกุล ตามที่นักปราชญ์ท่านได้อธิบาย ไว้ว่า

พุทธศตวรรษที่ ๔ - ๘ ครั้นสิ้นรัชกาลของพระเจ้าอโศก อำนาจแห่งราชวงศ์ โมริยะ ก็เสื่อมลงระหว่างนี้เอง สกุลช่าง ฝ่ายประติมากรรม สองสกุลได้เกิดขึ้น คือสกุลคันธาระและมธูราสกุลช่างสองสกุลนี้ ได้เป็นผู้จัดสร้างพระเครื่องขึ้นเคารพบูชาแทนพระพุทธรูป นักปราชญ์ ทางโบราณคดีไม่กล้ายืนยันว่า สกุลช่างใด เป็นผู้คิดสร้างพระเครื่อง ขึ้นก่อน อย่างไรก็ดี น้ำหนักที่ทำให้เชื่อว่า พระเครื่องที่สร้างขึ้นครั้งแรกนั้น เป็นของสกุลช่างคันธาระ หรือเรียกกันทั่วไปว่า แบบคันธาระ เพราะในศาสนาเดิมของพวกกรีกนั้นนิยม สร้างรูปเคารพอยู่ก่อนแล้ว จึงไม่มีปัญหาอย่างใด ที่พวกเขาจะไม่คิด สร้างพระเครื่องไว้เคารพบูชาด้วย สกุลช่างฝ่ายประติมากรรมของอินเดียเหนือ้นนอกจากคันธาระ และมธูราแล้ว ก็ยังมีสกุลคุปตะ และปาละอีกสองสกุล สกุลคุปตะนั้นจัดว่าเป็นสกุลช่างที่เจริญสูงสุดของอินเดีย^{๔๗}

ต่อมาจึงเกิดศิลปะอินเดียยุคคลาสสิก เป็นแบบอินเดียแท้ ๆ คือ สกุลคุปตะ และปาละ มาตามลำดับ การสร้างพระเครื่องจึงเกิดจากอิทธิพลของกรีก แต่ทางศิลปะช่างอินเดียก็ได้สร้างเทวรูปพระนารายณ์ ของลัทธิพราหมณ์ฮินดูเพื่อบูชากราบไหว้ ดังที่นักปราชญ์ท่านได้กล่าวไว้ว่า

ราว พ.ศ. ๓๗๐ ชาวโยนก ซึ่งเดิมได้ทำรูปเคารพขึ้นมาบูชากราบไหว้อยู่แล้วเป็นพวกเทวรูป และชาวอินเดียก็สร้างรูปพระนารายณ์ พระอุมา รูปเทวดาต่าง ๆ ซึ่งคล้าย ๆ กับชาวโยนกเหมือนกัน

^{๔๕} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ พระยาดำรงราชานุภาพ, **ตำนานพุทธรเจติย์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๕), หน้า ๕๖ - ๕๗.

^{๔๖} พระสุชาติ วชิรปญโญ (นาอุดม), “ศึกษาวิเคราะห์ พระแก้วมรกต พระคู่บ้านคู่เมืองของไทย”, **วิทยานพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๖๗.

^{๔๗} อาจารย์เขียน ยิ้มศิริ, **พุทธานุกรณ**, (พระนคร : บุญส่งการพิมพ์, ๒๕๐๐), หน้า ๒๖-๒๗.

ได้กล่าวมาแล้ว แต่ต้นว่า การสร้างพระเครื่องขึ้นครั้งแรกประมาณ พ.ศ. ๓๐๐ เศษนั้น เนื่องมาจากพวกโยนก ได้คิดสร้างขึ้นในแคว้นคันธารราฐ และเมื่อพระเจ้ากนิษกะ ได้ครองราชย์ ก็ทรงเลื่อมใสติดต่อมา เช่นเดียวกันได้ทรงแก้ไขรูปองค์พระเครื่อง ให้มีความสวยงามขึ้น และให้มีการแก้ไขรูป พระสถูปเจดีย์เดิม ซึ่งไม่มีซุ้มจระนำทั้ง ๔ ทิศ ส่วนพระเครื่อง ก็มักสร้างเป็นรูปพระโพธิสัตว์เป็นส่วนมาก^{๔๘}

การที่พระเครื่อง มีพระพุทธรูปลักษณะเป็นรูปพระโพธิสัตว์ ก็ด้วยอิทธิพลของฝ่ายมหายาน ซึ่งมีพระมหากษัตริย์อุปถัมภ์ ดังที่อาจารย์ท่านกล่าวอธิบายไว้เบื้องต้นนั้น และผสมผสานกับศิลปวัฒนธรรม ของเฮเลนนิคของกรีกที่ฝังรากลึก ทางอินเดียฝ่ายเหนือจึงได้สร้างเป็นรูปพระโพธิสัตว์ประดับไว้ตามสถูปต่าง ๆ ดังที่ท่านได้กล่าวไว้อีกว่า

เมื่อราว พ.ศ. ๖๐๗ ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหว ครั้งสำคัญที่สุดในวงการศิลปะ พุทธศาสนาด้วยการ ริเริ่มส่งเสริม ให้ศิลปินจำลองพระบรมฉายาลักษณ์ ของพระพุทธรูปให้ปรากฏพระวรกายขึ้นเป็นครั้งแรก เป็นภาพประกอบเรื่องราวพุทธประวัติ ในภาพของพระโพธิสัตว์สำหรับใช้ประดับตกแต่งสถูปเจดีย์ต่าง ๆ ก่อน

ต่อมาจึงค่อย ๆ ปรากฏชัดเป็นภาพเหมือนพระพุทธรูปยิ่งขึ้น และดัดแปลงแก้ไข เป็นพระเครื่อง ในมหายาน ในสมัยพระเจ้ากนิษกะ(Kanishka) กษัตริย์องค์ที่ ๓ ของวงศ์กุศานซึ่งถือเป็นสมัยสูงสุด ของศิลปะคันธารราฐ จากนั้นแล้วการสร้างพระเครื่อง ขึ้นกราบไหว้บูชา ก็ได้เพิ่มขึ้นจากสัญลักษณ์สังเวชนียสถานของพระพุทธรูปที่เคยสร้างสรรค์กันมาและแพร่หลายออกไปอย่างรวดเร็ว ในหมู่ศิลปินอินเดีย และประเทศใกล้เคียงและวิวัฒนาการต่อเนื่องกันมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้^{๔๙}

จึงพอสรุปตามหลักฐานข้างต้นเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่องนั้น ตามที่วิเคราะห์พรรณนาไว้ว่า พระพุทธประวัติตอนทรงห้ามพระแก่นจันทน์ ถึงจะไม่มีปรากฏในบาลีพระไตรปิฎกโดยตรง แต่ก็เห็นปางแรกที่สร้างขึ้นในพระพุทธศาสนา อันนักปราชญ์ทางโบราณคดีได้ลงมติตามหลักฐานที่ค้นพบว่าพวกโยนกฝรั่งเศสกรีก เป็นผู้เริ่มสร้างพระเครื่องขึ้นในแคว้นคันธารราฐ พ.ศ. ๓๗๐ ประมาณ พ.ศ. ๓๖๓ พระเจ้าแผ่นดินเชื้อสายกรีกทรงพระนามว่า พระเจ้ามีลิทท์ หรืออีกอย่างหนึ่งว่า เมนันเดอร์ (Menander) มีอำนาจเหนือรัฐ มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงประกาศแสดงพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภก ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองในประเทศคันธารราฐ อันเป็นเมืองขึ้นของมอญรัฐ^{๕๐}

เนื่องจากศาสนาเดิมของพวกโยนกนั้น นิยมสร้างเทวรูปเพื่อสักการบูชา ด้วยเหตุนี้ จึงคิดประยุกต์สร้างพระเครื่องขึ้นในคันธารราฐครั้งแรกระหว่าง พ.ศ. ๓๖๕-๓๘๓ เพื่อเป็นที่ระลึกถึงพระพุทธรูปยุคแรก ๆ มีการผสมประสานระหว่างศิลปะกรีกแบบเฮเลนนิคกับศิลปะอินเดียโดยศึกษาค้นคว้าวินิจฉัยจากคัมภีร์มหาปุริสลักษณะบางส่วน จึงมีพุทธลักษณะที่เหมือนมนุษย์กึ่งเทพเจ้าแบบ

^{๔๘} พร้อม สุทัศน์ ณ อยุธยา, **พระพุทธรูปบูชา**, (พระนคร : โรงพิมพ์ ส.ประสิทธิ์, ๒๕๑๒), หน้า ๒๐ - ๒๓.

^{๔๙} จิตร บัวบุศย์, **สกุลศิลปะ-พระพุทธรูปในประเทศไทยมรดกวัฒนธรรม**, (พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๐๗), หน้า ๔๔-๔๗.

^{๕๐} พระสุชาติ วชิรปญโญ (นาอุดม), “ศึกษาวิเคราะห์ พระแก้วมรกต พระคู่บ้านคู่เมืองของไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๖๙.

กรีก มีพุทธลักษณะยังไม่งดงามตามแบบอุดมคติ ต่อมาในสมัยพระเจ้ากนิษกะ ได้สร้างพระเครื่องที่งดงามขึ้นอย่างยิ่ง เหตุที่ช่างศิลป์ได้พัฒนาฝีมือ ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากสถาบันกษัตริย์อย่างดียิ่ง จนสามารถผลิตงานศิลปะประติมากรรมได้อย่างประณีตสูงสุด

สำหรับการสร้างพระเครื่องในประเทศไทย มีสกุลศิลปะของไทยปะปนอยู่ทุกระยะที่สกุลศิลปะของพระเครื่อง ได้เริ่มปรากฏขึ้นในประเทศไทย นอกจากสกุลศิลปะแรกเริ่มคือ สกุลศิลปะอมราวดีเท่านั้น ที่ศิลปินไทยยังไม่ได้แสดงฝีมือ เพราะเป็นสมัยแรกที่ศิลปินอินเดียเป็นผู้ริเริ่ม เช่นเดียวกับศิลปินกรีกเฮเลนนิค ของสกุลศิลปะคันธาราฐที่เป็นผู้นำให้ศิลปินอินเดีย ต่อจากนั้นมาศิลปินไทยก็ได้แสดงฝีมือสืบเนื่อง ซึ่งเป็นนามธรรมออกมาเป็นรูปธรรมได้แก่ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรศิลป์ต่าง ๆ^{๕๑} ที่แฝงไว้ด้วยคติธรรม แลปริศนาธรรมมากมายให้คนคิดค้นและศึกษาตีความ

สรุปว่า พระเครื่องหรือเครื่องพิมพ์ แต่เดิมนั้นผู้สร้างมีวัตถุประสงค์เพื่อบุญกุศล ดังจะเห็นได้ว่าผู้สร้างได้บรรจุหรือเก็บไว้ในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา เช่น เจดีย์ พระสถูป เป็นต้น โดยมีหลักฐานยืนยันที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกในสมัยอยุธยาว่า สร้างพระเท่าจำนวนวันเกิดแล้วฝังในพระเจดีย์ เป็นต้น ซึ่งก็ตรงกับความเป็นจริงที่บรรดาพระพิมพ์ที่เรียกว่าพระเครื่องทั้งหลาย

ในสมัยพุทธกาล ยังไม่ปรากฏว่ามีการสร้างพระเครื่อง หรือแม้แต่พระเครื่องก็ยังไม่มี ในคัมภีร์พระไตรปิฎกก็ไม่มีการกล่าวถึงพระเครื่อง แม้เมื่อพุทธองค์ดับขันธปรินิพพานไปแล้วประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ ปีจึงมีการสร้างรูปดอกบัว รูปล้อธรรมจักรแทนพระพุทธรูปเจ้าในชมพูทวีปต่อมา เมื่อชนชาติกรีกเดินทางเข้ามาปกครองอินเดียตอนเหนือ พวกกรีกนิยมสร้างรูปเคารพดั่งนั้น พวกเขาจึงสร้างพระเครื่องขึ้นให้ชาวพุทธได้กราบไหว้บูชา ดังนั้นจึงได้สาเหตุให้ชาวพุทธสร้างพระพุทธรูปเรื่อยมา เป็นแบบปาละ แบบคุปตะ แบบเสนะ แบบลังกา แบบพม่าแบบไทย แบบจีน แบบญี่ปุ่น

เมื่อเกิดคตินิยมสร้างพระเครื่อง ความแปรผันของการสร้างก็เปลี่ยนไปตามทัศนคติของผู้สร้างในแต่ละถิ่นฐาน อย่างเช่น พระเครื่องแบบญี่ปุ่น ก็มีพระพักตร์คล้ายชาวญี่ปุ่นพระเครื่องแบบพม่าก็คล้ายพม่า การสร้างพระเครื่องย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามชนชาติผู้อื่นและเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา คนในสมัยต่อ ๆ มา ก็พยายามสร้างพระเครื่องให้สวยงามยิ่งขึ้น ๆ เพื่อเป็นการกราบไหว้ยึดจิต ในสมัยสุโขทัยนั้น การการสร้างพระเครื่องจะมีลักษณะของการเผยแพร่พระศาสนาไปในตัว เพราะวก่อนหน้านั้น ชาวไทยส่วนมากไม่รู้หนังสือ จึงมีการแจกพระเครื่องเพื่อเป็นการระลึกถึงพระองค์ จิตใจจะได้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม มีการสร้างกันมาก ๆ และผู้สร้างเพื่อวัตถุประสงค์บุญกุศล โดยสร้างเป็นพระพิมพ์แล้วฝังหรือบรรจุในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนาเช่นพระสถูป เจดีย์ เป็นต้น ไม่ได้เก็บไว้ในบ้านเรือนสิ่งที่ยืนยันให้เห็นว่า การสร้างพระเครื่องเป็นการสร้างเพื่อบุญกุศล ก็คือข้อความที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกในสมัยอยุธยาว่าสร้างพระเท่าจำนวนวันเกิดแล้วฝังในพระเจดีย์ เป็นต้น

วัตถุมงคลที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ส่วนหนึ่ง หมายถึง พระเครื่อง เพราะเห็นว่าเป็นคำที่ไพเราะเหมาะสม และถือว่าการเกิดพระเครื่องเป็นการนำเอาสิ่งที่เป็นพุทธคุณ เข้าผสมผสานกับความเชื่อที่

^{๕๑} ศติ ยุทธะนันท์, “ศึกษาวิเคราะห์พระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะอยุธยา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒), หน้า ๖๑.

เป็นไสยขาว ทำให้กลายเป็นวัตถุสำเร็จรูป ที่รวมของบรรดาของคลังทั้งมวลให้อยู่ในวัตถุเดียวกัน^{๕๒} วัตถุมงคลเป็นศัพท์ที่บัญญัติขึ้นใหม่ในช่วง หลังปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ลงมา เพราะตรวจดูตามหนังสือที่พิมพ์ ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๐ จะไม่พบคำว่า วัตถุมงคลเลย จะมีแต่คำว่าเครื่องรางของคลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระพิมพ์ หรือคำวามงคลเฉย ๆ จะพบคำว่าวัตถุมงคลในสิ่งพิมพ์ ระหว่างในช่วง ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ จนถึงปี ปัจจุบันเป็นจำนวนมาก โดยจะให้ความหมายทั้งที่เป็นคำเรียกแทนพระเครื่องอย่างเดียว และในความหมายรวมถึง เครื่องรางของคลังทุกชนิดที่มีอยู่^{๕๓} วัตถุมงคล เครื่องราง พระเครื่อง หมายถึง พระพุทธรูปองค์เล็กๆ ที่ถือเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันอันตรายเดิมเรียกว่า พระพิมพ์ โดยจะหมายรวมถึง เหรียญพระเกจิอาจารย์ต่าง ๆ ผู้มีวัตรปฏิบัติเป็นที่เคารพศรัทธาของ คนทั่วไป ที่จัดสร้างด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น ชินผง และวุ้น เป็นต้น โดยการสร้างอาจมีจุดประสงค์ ต่าง ๆ กันออกไป เครื่องราง หมายถึง ของที่นับถือว่าป้องกันอันตราย เป็นของที่มนุษย์สร้างขึ้น และเชื่อว่ามีฤทธิ์ปาฏิหาริย์ สามารถดลบันดาลให้เกิดสิ่งที่ต้องการได้ เช่น ความอยู่ยงคงกระพัน มีเสน่ห์มีโชคลาภ แคล้วคลาด เป็นต้น โดยบางครั้งจะหมายรวมถึงของศักดิ์สิทธิ์ที่ห่อแล้วนำไปวางตรงปากท่อยามสรงน้ำพระสงฆ์ แต่มีบางท่านหมายรวมเอาวัตถุต่าง ๆ ที่หายากนิยมกันว่าเป็นของกายสิทธิ์ เช่น เหล็กไหล ไขทองแดง เป็นต้นว่า เป็นเครื่องรางด้วย^{๕๔}

“วัตถุมงคล” (Mangalavatthu) amulet, talisman ; fetish ; luck piece ; charm ; goodluck charmวัตถุมงคล ได้แก่ เครื่องราง และหรือยันต์, สิ่งที่ตนนับถือโดยปราศจากเหตุผล, เหรียญนำโชค, เครื่องราง ของคลัง และสิ่งที่น่าโชคดีมาให้ ดังนั้น วัตถุมงคลในความหมายของ พระราชวรมณี จึงมีความหมายที่ครอบคลุมทั้ง พระเครื่อง และเครื่องรางของคลังทุกชนิด อย่างไรก็ตาม ในวงการพระเครื่อง ซึ่งประกอบด้วยศูนย์พระเครื่องต่าง ๆ และบุคคล ผู้นิยมสะสมพระเครื่องต่าง เข้าใจตรงกันว่า วัตถุมงคลหมายถึงพระเครื่องและเครื่องราง ของคลังทุกชนิด ทั้งที่เป็นของเกิดขึ้นเอง มีเองโดยธรรมชาติ ของโบราณเก่าแก่ที่มีผู้สร้างบรรจุไว้ตามกรุต่าง ๆ และของที่สร้างปลุกเสกขึ้นใหม่เพื่อเป็นของขำร่ายสมนาคุณแลกเปลี่ยนซื้อขายตามที่ปรากฏทางสื่อมวลชนและศูนย์พระเครื่อง ทั่วไปในความหมายที่แท้จริง ของสังคมพระเครื่องปัจจุบันจะเรียกพระเครื่องเฉพาะประติมากรรม รูปเปรียบขนาดตัวของบุคคล เช่น พระพุทธรูป พระสงฆ์และเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งเท่านั้น ส่วนรูปแบบอย่างอื่นจะเรียกว่าของคลังทั้งสิ้น ดังนั้น คำว่าวัตถุมงคล หมายถึง สิ่งของทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและสิ่งของที่มนุษย์ ได้สร้างขึ้นตามความเชื่อว่าจะเป็นเหตุนำมาซึ่งความสุขความเจริญ ความเป็นสิริมงคล โชคลาภ หรือเป็นเครื่องป้องกันอันตรายต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ พระเครื่อง เครื่องรางและของคลังแต่ละชนิด^{๕๕}

๒.๑.๔ ประเภทของพระเครื่อง

^{๕๒} เสรี เสรีรัฐสนธิ, ศึกษาพระพิมพ์ กรุดินเผากรุณาคุณ, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), หน้า ๓๘.

^{๕๓} สมเด็จพระญาณสังวรราชนานูภาพ, ตำนานพระพุทธรูปสำคัญ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีอนันต์, ๒๕๑๕), หน้า ๓๒.

^{๕๔} น. ณ ปากน้ำ, พระพุทธรูป, (กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕.

^{๕๕} ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล, พุทธศิลป์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๐), หน้า ๑๒.

พระเครื่องมืออยู่หลายประเภทเป็นจำนวนมาก ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะจำแนก เป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. ประเภทเกิดขึ้นเอง หรือมีเป็นโดยธรรมชาติ เป็นวัตถุมงคลที่ได้มาจากธรรมชาติได้แก่ สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติไม่มีการสรรค์สร้าง ซึ่งถือว่ามีดีในตัวและเทวดารักษา สิ่งนั้นได้แก่ เหล็กไหล คัดต่าง ๆ เขากวางคุดเขี้ยวหมูตัน เขี้ยวเสือกलग เภาวัลย์ เป็นต้น^{๕๖}

๒. ส่วนประเภทที่มนุษย์ปรุงแต่งสร้างขึ้น ได้แก่ สิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้นจำแนกตามวัสดุ ได้ ๔ ประเภท ได้แก่ **๑) ประเภทเนื้อดิน** สร้างจากองค์ประกอบที่เป็นดินเป็นหลัก เช่น พระพิมพ์ หรือ พระเครื่องที่ค้นพบจากกรุต่าง ๆ ในสมัยโบราณ เช่น พระขุ่มกอ พระกำแพงทุ่งเศรษฐี พระนางพญา เสน่ห์จันทร์ เป็นต้น **๒) ประเภทเนื้อผง** สร้างจากผงปูนเปลือกหอยผสมกับผงอิทธิเจ เกสรดอกไม้ บุษบาพระ หรือผลใบลาน เป็นต้น ที่เผาไฟเป็นถ้ำถ่านกับวัสดุอย่างอื่น เช่น พระสมเด็จจวัดระฆัง วัดบางขุนพรหม และวัดเกษไชโย เป็นต้น **๓) ประเภทเนื้อชิน** สร้างจากโลหะธาตุต่าง ๆ เช่น ชินเงิน ชินตะกั่ว นวโลหะ ตลอดจนทองคำ สำริด เงิน นาค ทองแดง เป็นต้น ตามสูตรการเล่นแร่แปรธาตุต่าง ๆ เช่น พระท่ากระดาน พระร่วงหลังรางปืนพระลีลาวังหิน เป็นต้น **๔) ประเภทเขี้ยวกระดูก** สร้างจากอวัยวะของสัตว์ต่าง ๆ ตลอดจนไม้ เมล็ดพันธุ์พืช เปลือกไม้ต่าง ๆ นำมาแกะสลักอีกชั้นหนึ่ง เช่น สิ่งหี เสือ หมา กุญ ลูกประคำ เป็นต้น นอกจากแบ่งเป็นประเภทย่อ ๆ ดังกล่าวแล้ว^{๕๗} หลังจากมีพัฒนาการเป็นบ้านเมืองจนกระทั่งเป็นรัฐและเป็นอาณาจักรแล้ว บรรดาของขลังเหล่านั้นไม่ได้หายไปไหน หากยังอยู่กับมนุษย์เรื่อยมา เพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบไปบ้าง หรือเพิ่มให้มากขึ้นอีกตามลัทธิความเชื่อที่รับมาจากต่างประเทศ แล้วเรียกชื่อกันต่อมาว่า เครื่องราง กับ เครื่องคาถา^{๕๘}

เครื่องราง กับ เครื่องคาถา เป็นของขลังของคนสมัยก่อน ซึ่งไม่สามารถกำหนดเวลาได้แน่นอน ชัดเจนแต่มักเป็นที่รู้จักกันว่ากลุ่มนี้กรบ กลุ่มนี้กลอง และกลุ่มนี้จะสืบสืบเสาะแสวงหาแล้วสะสมของขลังเหล่านี้ไว้ในความครอบครอง เพื่อคุ้มครองป้องกันให้แคล้วคลาดภยันตรายจากการครองชีวิตและการต่อสู้

เครื่องราง หมายถึงสิ่งของที่เชื่อถือว่าศักดิ์สิทธิ์และต้องหล่อน้ำมันเสกไว้ในรางเล็กๆเพื่อให้คงความขลังหรือคงกระพันชาตรีตลอดไปเช่นเขี้ยวหมูตัน เขี้ยวเสือ หรือกุมารทอง รวมทั้งตะกุดโลหะต่าง และเส้นผมผีที่เรียกว่าผมพราย เป็นต้น

^{๕๖} ธนพันธ์ เมธาพิทักษ์, พระพุทธเทวปฏิมากรกับเรื่องความเป็นมา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘.

^{๕๗} สิบตำรวจเอกชูชาติ อยู่เย็น, “การศึกษาวิเคราะห์ความศรัทธาและแนวทางปฏิบัติต่อพระเครื่องของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๘.

^{๕๘} พระมหาพิสิฐ สุขสกุล, “บทบาทพระสงฆ์กับวิกฤติศรัทธาในสังคมไทย : วัตถุมงคลกับพิธีพุทธาภิเษก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗ – ๑๘.

เครื่องคาด หมายถึง ผ้าเสกด้วยอาคมใช้ คาดเอว คอ แขนและหัว เช่นผ้าประเจียดผ้ายันต์ และสายตะกรุด เป็นต้น^{๕๙}

ทั้งหมดนี้ยังไม่มีพระเครื่อง เชื่อกันว่า ก็คือ พระพิมพ์ ที่ถูกนำมาปะปนเป็นเครื่องรางแล้ว เรียกรวม พระเครื่องราง หรือพระเครื่อง ในสมัยหลังจนถึงสมัยปัจจุบันนี้

พระเครื่องหรือเครื่องพิมพ์ แต่เดิมนั้นผู้สร้างมีวัตถุประสงค์เพื่อบุญกุศล ดังจะเห็นได้ว่าผู้สร้างได้บรรจุหรือเก็บไว้ในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา เช่น เจดีย์ พระสถูป เป็นต้น โดยมีหลักฐานยืนยันที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกในสมัยอยุธยาว่า สร้างพระเท่าจำนวนวันเกิดแล้วฝังในพระเจดีย์ เป็นต้น ซึ่งก็ตรงกับความเป็นจริงที่บรรดาพระพิมพ์ที่เรียกว่าพระเครื่องทั้งหลาย

ในสมัยพุทธกาล ยังไม่ปรากฏว่ามีการสร้างพระเครื่อง หรือแม้แต่พระพุทธรูปก็ยังไม่ มีใน คัมภีร์พระไตรปิฎกก็ไม่มีกล่าวถึงพระเครื่อง แม้เมื่อพุทธองค์ดับขันธปรินิพพานไปแล้วประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ ปีจึงมีการสร้างรูปดอกบัว รูปล้อธรรมจักรแทนพระพุทธรูปเจ้าในชมพูทวีปต่อมา เมื่อชนชาติกรีกเดินทางเข้ามาปกครองอินเดียตอนเหนือ พวกกรีกนิยมสร้างรูปเคารพดังนั้น พวกเขาก็นำสร้างพระพุทธรูปขึ้นให้ชาวพุทธได้กราบไหว้บูชา ดังนั้นจึงได้สาเหตุให้ชาวพุทธสร้างพระพุทธรูปเรื่อยมาเป็นแบบปาละ แบบคุปตะ แบบเสนะ แบบลังกา แบบพม่าแบบไทย แบบจีน แบบญี่ปุ่น

เมื่อเกิดคตินิยมสร้างพระพุทธรูป ความแปรผันของการสร้างก็เปลี่ยนไปตามทัศนคติของผู้สร้างในแต่ละถิ่นฐาน อย่างเช่น พระพุทธรูปแบบญี่ปุ่น ก็มีพระพักตร์คล้ายชาวญี่ปุ่นพระพุทธรูปแบบพม่าก็คล้ายพม่า การสร้างพระพุทธรูปย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามชนชาติผู้อื่นและเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา คนในสมัยต่อ ๆ มา ก็พยายามสร้างพระพุทธรูปให้สวยงามยิ่งขึ้น ๆ เพื่อเป็นการกราบไหว้ยึดจิต ในสมัยสุโขทัยนั้น การการสร้างพระพุทธรูปจะมีลักษณะของการเผยแพร่พระศาสนาไปในตัว เพราะวก่อนหน้านั้น ชาวไทยส่วนมากไม่รู้หนังสือ จึงมีการแจกพระพุทธรูปเพื่อเป็นการระลึกถึงพระองค์ จิตใจจะได้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม มีการสร้างกันมาก ๆ และผู้สร้างเพื่อวัตถุประสงค์บุญกุศล โดยสร้างเป็นพระพิมพ์ แล้วฝังหรือบรรจุในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนาเช่นพระสถูป เจดีย์ เป็นต้น ไม่ได้เก็บไว้ในบ้านเรือนสิ่งที่ยืนยันให้เห็นว่า การสร้างพระพุทธรูปเป็นการสร้างเพื่อบุญกุศล ก็คือข้อความที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกในสมัยอยุธยาว่าสร้างพระเท่าจำนวนวันเกิดแล้วฝังในพระเจดีย์ เป็นต้น

การสร้างพระเครื่องนิยมสร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธานุชา และนิยมบรรจุวัตถุมงคลที่แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้สำหรับเคารพบูชา ฉะนั้นการสร้างพระเครื่องจึงถือเป็นประเพณีนิยมสำหรับชาวพุทธศาสนิกชน เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปถึงสถานที่ใดและประชาชนมีความเลื่อมใสศรัทธาถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึงระลึกแล้วก็จะนิยมสร้างปูชนียวัตถุ คือ พระเครื่องหรือพระเจดีย์เพื่อใช้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุขึ้นไว้เพื่อให้ประชาชนที่เป็นพุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสสักการบูชา ณ ที่แห่งนั้นด้วย

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า พระเครื่องหมายถึง วัตถุมงคลที่สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจหรือเป็นตัวแทนของพระพุทธรูปเจ้าและพระสาวกองค์ใดองค์หนึ่งเท่านั้น โดยสร้างขึ้นมาจากวัตถุที่มีตามธรรมชาติหรือโลหะ เป็นต้น

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

๒.๑.๕ ความสำคัญของพระเครื่อง

ความเชื่อในพระเครื่องหรือวัตถุมงคลซึ่งมีลักษณะเป็นความเชื่อนอกเหนือความรู้สึกรู้สึกนึกคิดตามธรรมชาติ โดยสามัญชนทั่วไปคิดว่า ภาวะที่เกิดขึ้นนั้นคงเพื่อเพราะอิทธิฤทธิ์สิ่งสถิตอยู่ตามสภาวะที่สามารถดลบันดาลให้ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามความปรารถนาของมนุษย์ได้ และอิทธิพลที่สามารถดลบันดาลได้เหล่านี้ คือ พระเครื่องหรือวัตถุมงคล และพระเครื่องหรือวัตถุมงคลเหล่านี้ต้องผ่านพิธีกรรม การบริกรรม พิธีกรรมปลุกเสก การลงรูปภาพ คาถาอาคม เวทมนต์ ในวัตถุโดยผ่านอาจารย์เกจิอาจารย์ อาจารย์ไสยศาสตร์มายังพระเครื่องหรือวัตถุมงคล และพระเครื่องหรือวัตถุมงคลนั้น จึงสามารถมีอิทธิฤทธิ์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้เป็นเจ้าของหรือผู้คุ้มครองลักษณะเช่นนี้เป็นเรื่องของความเชื่อซึ่งวิวัฒนาการมาจากศาสนาโดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์ตอนที่กล่าวถึงไตรเวทคือฤคเวท ยชุรเวทและอาถรรพเวท อาถรรพเวทได้บ่งบอกถึงความเชื่อเวทมนต์คาถาอาคมโดยเฉพาะดังนั้นที่มาของความเชื่อ ความลึกลับซับซ้อน ดังกล่าว จึงไม่สามารถนำมาอธิบายให้กระจ่างได้ และมาเมื่ออิทธิพลต่อความเชื่อว่าเป็นพลังชนิดหนึ่งซึ่งทำให้เกิดปรากฏการณ์ ซึ่งทางศาสนาเรียกว่า ไสยศาสตร์ ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดพระเครื่องหรือวัตถุมงคลหรือเครื่องรางของขลังชนิดต่าง ๆ ขึ้นมา เพราะเชื่อเรื่องไสยศาสตร์นั้นเป็นความเชื่อเรื่องคาถาอาคม ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังที่สามารถนำเอาอำนาจลึกลับมาใช้ให้เป็นประโยชน์ตามที่ตนเองต้องการ^{๖๐}

สาเหตุที่สำคัญของการที่ทำให้เกิดพระเครื่อง อันเป็นวัตถุมงคลที่แพร่หลายที่สุด และมีอิทธิพลต่อความเชื่อในสังคมไทยอย่างยิ่งนั้น เพราะว่า

๑) ความเชื่อในอานุภาพของพระพุทธรูปที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก ความเชื่อในอานุภาพของพระพุทธรูปที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น เป็นความความเชื่อที่เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูป ดังที่ปรากฏมีหลักฐานในคัมภีร์พระไตรปิฎก มี ๓ บท คือ (๑) บทสวดรัตนสูตร ใช้ในคราวที่มีการประสพกับทุกข์ภัย ขึ้นในเมืองเวสาลี ในตอนนั้น ทำให้มนุษย์ ภูตผีต่าง ๆ ต่างหลีกหนีไปเพราะอำนาจพระพุทธรูป ซึ่งพระอานนทเถระได้ใช้สวด เพื่อทำนุมนต์ ประพรมรอบ ๆ เมืองเวสาลีเมื่อครั้งพุทธกาล (๒) บทสวดพระปริตร ใช้ในคราวที่พระพุทธรูปรับสั่งให้ภิกษุสงฆ์ ตั้งปะรำกระทำการพิธิสวดพระปริตร เพื่อช่วยชีวิตของอายุวัฒน์กุมาร แม้พระพุทธรูปเจ้าก็ยังมาร่วมสวดด้วยในวันที่ ๗ จนทำให้เด็กรอดปลอดภัยมาได้ (๓) บทกรณียเมตตาสสูตร ใช้ในตอนที่พระภิกษุกราบทูลต่อพระพุทธรูปขอประทานบทสวดแผ่เมตตาแก่ภูตผี และเทวดาทั้งหลาย และสามารถใช้อุปถัมภ์ภูตผีได้เป็นอย่างดี นอกจากบทสวดทั้งหมดเหล่านี้ ยังปรากฏเด็กผู้สวดคำว่า นโม พุทธสส ขณะที่เล่นทอดสกายังได้ชัยชนะตลอด ปัจจุบันนี้ก็มี ความเชื่อในความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของบทพุทธคุณและการสวดพระปริตรที่

^{๖๐} พระอริการชัยรัตน์ อภินนโท (อนันต์), “การศึกษาอิทธิพลความเชื่อเรื่องวัตถุมงคลที่มีต่อชาวอำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๕๕.

ใช้ในการประกอบพิธีงานบุญ และแน่นในการนำเอาพระพุทธรูปไปใช้เพื่อการปลุกเสกวัตถุมงคลต่าง ๆ ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์แก่บรรดาวัตถุมงคลเหล่านั้นนั่นเอง^{๖๑}

จากการศึกษา พบว่าพระพุทธรูปนั้น มีความขลัง และความศักดิ์สิทธิ์ถึง ๗ ประการ ดังนี้ (๑) พระปริตร มีอานุภาพบำบัดทุกข์โศกโรคภัย และความเดือดร้อนกระวนกระวายใจ (๒) ขจัดภัยอันตราย ลางชั่วร้าย ผันร้าย (๓) ปัดเป่าเสนียดจัญไร อุบาทว์ บาปเคราะห์ภัยต่าง ๆ (๔) ป้องกันโจรภัย อัคคีภัย อสรพิษสัตว์ร้าย ภูตผี ยักษ์ คนธรรพ์ (๕) คุ่มครองรักษาให้ปราศจากอุปัทวเหตุอันตราย โรคพยาธิ (๖) ส่งเสริมให้เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ทำให้เป็นหญิงที่คลอดบุตรง่าย (๗) ถ้าเป็นสัตว์ที่ถูกบงการร้าย ทำให้แคล้วคลาด สวรรค์มีชัย สุขกายสบายใจ มีอายุยืนยาว^{๖๒}

๒) ความเชื่อในข้อปฏิบัติ หรือปฏิบัติของเกจิอาจารย์ ความเชื่อในข้อปฏิบัติกล่าวคือเชื่อว่า พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีศีลบริสุทธิ์ ย่อมจะมีพลังจิตที่สามารถคิดได้ว่า อาจจะเป็นผู้บรรลุญาณสมาบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงเป็นเหตุให้มีผู้สร้างพระเครื่องมาบูชาขึ้นมา และถ้าหากได้จัดพิธีปลุกเสก พุทธาภิเษกแล้ว ย่อมจะทรงพลังอำนาจขึ้นในวัตถุมงคลเหล่านั้นด้วย รวมทั้งการที่ศรัทธาเป็นทุนเดิมในพระคณาจารย์อยู่เป็นทุนเดิม เช่น สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) หลวงปู่แหวน หลวงพ่อสด หลวงพ่อคุณ เป็นอาทิ เมื่อพระคุณเจ้าเหล่านั้นสร้าง และหรือเป็นผู้ทำพิธีเองแล้ว ย่อมเกิดความเชื่อว่าจะต้องขลังและศักดิ์สิทธิ์แน่นอน ได้แก่ (๑) **คำเล่าลือถึงเรื่องพุทธานุภาพ** ในกรณีนี้ เมื่อปรากฏว่ามีผู้ถูกยิงแต่ไม่เข้า และมีพระเครื่องติดสร้อยห้อยคออยู่เพียงรูปเดียว ทำให้เชื่อว่า พระเครื่องดังกล่าวมีพุทธคุณในด้านกระพันชาตรี และต่างเล่าสู่กันฟัง กระทั่ง มีความแพร่หลาย และทำให้มีความเชื่อกับเช่นนั้น และหรือเมื่อเกิดอุบัติเหตุรถคว่ำ เครื่องบินตก แต่ไม่ตาย ทำให้เชื่อว่า พระเครื่องมีพุทธคุณด้านแคล้วคลาดปลอดภัย ตั้งแต่มีพระเครื่องนั้นมาก็ทำให้ชีวิต หน้าที่การงานเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น จึงทำให้มีความเชื่อมั่นถึงอานุภาพศักดิ์สิทธิ์ จนกระทั่งมีความเชื่อมั่นนิยมชมชอบในที่สุด

(๒) **อิทธิพลของสื่อโฆษณา** นั่นคือ การที่ลงทุนโฆษณาในสื่อที่มีอยู่ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือที่มีเฉพาะในวงการของผู้ที่นิยมชมชอบพระเครื่องเป็นต้น ทำให้เป็นการหล่อหลอมให้ชื่นชอบได้ ตัวอย่างเช่น หนังสือพิมพ์รายวัน ที่มีการลงโฆษณากิจกรรมบางสำนักอย่างต่อเนื่อง ก็ทำให้เกิดกระแสความนิยมในวัตถุมงคลที่มีการประโคมข่าวสาร ตามคำชวนเชื่อ เช่น ดูดทรัพย์ ก็ยังทำให้ผู้รับสื่อเหล่านี้เกิดความเชื่อมั่นได้ไม่ยากเท่าไร

สนธิ สมัการ ได้สรุปถึงความนิยมของวงการพระเครื่องปัจจุบันไว้ว่า เกิดขึ้นเพราะค่านิยมตาม ๆ กัน กล่าวคือเห็นผู้อื่นเล่น หรือสะสม ก็ทำให้ต้องออกมาแสดงความสามารถในการสะสมด้วย นอกจากนั้นเพราะต้องการที่พึ่งทางใจ ซึ่งทำให้เห็นว่าสอดคล้องกับคำที่มีผู้กล่าวว่า ในการพัฒนาความเชื่อมาจนกระทั่งกลายเป็นความเชื่อในเรื่องวัตถุมงคลนั้น สนธิ สมัการ กล่าวว่า ความผิดปกติทั้งหลายที่เกิดขึ้นและมีได้มาจากการกระทำของมนุษย์โดยตรงแล้ว ถือว่าเป็นการกระทำของผีหรือ

^{๖๑} พระมหาเชิด เจริญรัมย์, “พระเครื่องกับสังคมไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีทัศนคติของนักวิชาการพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๕ - ๑๑๗.

^{๖๒} ธนิต อยู่โพธิ์, **อานุภาพพระปริตร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖ - ๒๗.

วิญญานต่าง ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการเจ็บไข้ได้ป่วย หรือฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาลก็ตาม ฉะนั้นวิธีการแก้ไข ปัดเป่า จึงต้องกระทำพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ให้ถูกต้องในแต่ละเรื่อง ที่ควรเช่นไหว้ก็ต้องเช่นไหว้ ที่ควรขับไล่ก็ต้องขับไล่ เป็นต้น^{๖๓} ด้านคติชนวิทยาทั่วไป กล่าวพระ ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ พระพุทธรูป หรือวัตถุอย่างอื่นที่พระสงฆ์ได้ทำพิธีปลุกเสก เม็ดทราย ข้าวสาร ด้ายสายสิญจน์ ผ้ายันต์ นอกจากนั้นแล้วยังมีคาถากันผี ไล่ผี และจับผีอีกด้วย โดยสรุปถือว่า อำนาจจากพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์สามารถป้องกันผีร้ายได้ ในทางปฏิบัติแล้ว คือพระสงฆ์นั้นจะเป็นผู้กระทำพิธีต่าง ๆ เพื่อการปกป้องและกำจัดผีร้าย ดังนั้น จึงเห็นว่าการเกิดขึ้นของกุมารทอง ที่จัดว่าเป็นวัตถุมงคลประเภทหนึ่ง ก็เกิดมาจากความเชื่อในเรื่องผี และพัฒนาการความเชื่อสืบเนื่องมาจนถึงว่า พุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ และสังฆานุภาพก็สามารถที่จะป้องกันขจัดผีร้าย จึงได้มีผู้คิดสร้างวัตถุมงคลเพื่อให้ผู้ที่มีความเชื่อในอำนาจของพุทธรูป ธรรมคุณ และสังฆคุณขึ้นมา เป็นอันว่าวัตถุมงคลได้เกิดขึ้นมาจากความเชื่อในเรื่องผีเป็นอันดับต้น ๆ นอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องผี และการเช่นสรวงต่อบรรพบุรุษ ถือได้ว่าเป็นลัทธิเก่าแก่ เพราะเมื่อได้มีการขุดค้นในเขตบ้านเชียง อุดรธานี ได้พบว่าในหลุมฝังศพมีการวางภาชนะเครื่องปั้นดินเผาไว้เพื่อบูชาเช่นสรวงด้วย ในปัจจุบันนั้น ด้านคติความเชื่อของชาวพุทธไทยนั้นพบว่า มีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญ และมีฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ในทางสังคมแล้วพบว่า ประชาชนซึ่งล้วนแต่เป็นพุทธศาสนิกชนนั้น ไม่ค่อยได้ปฏิบัติ และยึดมั่นศรัทธาเฉพาะแต่พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เพียงเท่านั้น แต่ยังมีความเชื่อ และศรัทธาในลัทธิศาสนาอื่นอีก เป็นต้นว่า ลัทธิผีสงนางไม้ ลัทธิศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีความเชื่อต่อเจ้าพ่อ เจ้าแม่ต่าง ๆ อยู่ผสมผสานกันทั่วไป ในด้านการดำเนินชีวิตตามวิถีประจำวันของพุทธศาสนิกชนไทยนั้น

ณรงค์ เส็งประชา กล่าวว่า เมื่อพิจารณาถึงวิถีชีวิตประจำวันของชาวพุทธนั้นพบว่า มักจะอาศัยลัทธิความเชื่อหลายลัทธิ ศาสนาเป็นที่พึ่ง เป็นแนวทางของการดำเนินชีวิตและบรรดาลัทธิศาสนาเหล่านี้ก็คือ (๑) ความเชื่อผีสง นางไม้ และอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งหลาย (๒) ลัทธิศาสนาฮินดู นับถือพระพรหม พระอิศวร พระนารายณ์ (๓) ลัทธิบูชาบรรพบุรุษ นับถือเจ้าพ่อเจ้าแม่ (๔) นับถือผู้วิเศษ ไว้ว่า คนเราเมื่อไม่มีเหตุร้าย ก็ไม่นึกถึงพระ และในยามที่เกิดความไม่มั่นคง เหล่าชาวประชาชนก็จะพากันมองหาของขลัง วัตถุมงคลมาไว้ป้องกันภัย^{๖๔}

สนธิ สมักรการ กล่าวว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้คนไทยยังยึดถือมั่นในเรื่องไสยศาสตร์มี ๓ ประการ คือ (๑) ความรู้ความเข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับหลักการ ปรัชญาทางวิทยาศาสตร์ยังเข้าไม่ถึงคนไทย โดยทั่วไปเท่าที่ควรจะเป็น (๒) คนไทยยังมีลักษณะร่วมกันอยู่ประการหนึ่งว่า ความปลอดภัยไว้ก่อน (Play safe) นั่นคือ มีความคิดชอบกระทำหลาย ๆ อย่างในทางเดียวกัน เพื่อเป็นหลักประกันว่าการต่าง ๆ ต้องได้ผลสมความมุ่งหมายทุกอย่าง (๓) เหตุผลด้านจิตใจ กล่าวคือ คนไทยจำนวนมากยัง

^{๖๓} สนธิ สมักรการ, *ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๕๕.

^{๖๔} ณรงค์ เส็งประชา, *สยามประเทศ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๑๙), หน้า ๒๔.

นิยมชมชื่นเรื่องไสยศาสตร์อยู่นั้นเป็นเพราะว่า ต้องการให้เกิดความมั่นคง ปลอดภัย หรือเพิ่มหลักประกันว่า ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคน^{๖๕}

สำหรับในหมู่ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ต่างก็เห็นพ้องว่า อิทธิปาฏิหาริย์ของพระเครื่องหรือวัตถุมงคลเป็นเรื่องที่มีความเป็นไปได้สูง เพราะว่ามีพลังในการแผ่เมตตาจิตของพระสงฆ์สมาปฏิบัติทั้งหลาย เมื่อพระผู้ทรงเมตตาธรรมได้อธิฐานจิตลงในพระเครื่องหรือวัตถุมงคลต่าง ๆ นั้น ก็ย่อมจะเป็นสิ่งที่มีพลังอำนาจลึกลับแฝงอยู่ได้เช่นเดียวกัน เพราะเหตุฉะนั้น ความศักดิ์สิทธิ์ หรือปาฏิหาริย์ของพระเครื่อง วัตถุมงคลเหล่านั้น จึงสามารถเกิดขึ้นด้วยพลาณภาพดังต่อไปนี้ (๑) **พุทธานุภาพ** ความเชื่อมั่นในพระพุทธรูป ที่ทรงบริสุทธิปราศจากกิเลสอาสวะทั้งปวง และทรงประกอบด้วยพระคุณ ๓ ประการ คือ บริสุทธิคุณ มหากรุณาธิคุณ และปัญญาธิคุณ (๒) **ธรรมานุภาพ** พลังอำนาจของพระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่มีปรากฏอยู่ตามบทสวดต่าง ๆ เช่น เมตตสูตร รตนสูตร อย่างที่เรียกชื่อว่า สวดพระปริตร ที่อาจจะขจัดปัดเป่าภัยอันตรายทั้งปวงได้ (๓) **สังฆานุภาพ** อานุภาพแห่งพระสงฆ์ และพระสงฆ์สมาปฏิบัติทั้งหลาย จนสามารถจะแผ่พลังจิตให้มาอยู่ในสิ่งที่ต้องการได้ (๔) **บุญญานุภาพ** อานุภาพของบุญกุศลคุณงามความดี และการกระทำผลกรรมดีงามของบุคคลต่าง ๆ ซึ่งเข้ากับคำกล่าวที่ว่า คนดีมีบุญ พระคุ้มครอง (๕) **เทวานุภาพ** อานุภาพที่ชาวพุทธต่างก็ล้วนเชื่อมั่น พระพุทธรูปต่าง ๆ จะมีเทวารักษาอยู่ด้วย^{๖๖} บรรดาพลาณภาพทั้งหลายเหล่านี้ สามารถเป็นพลังที่มีอำนาจซึ่งดลบันดาล หรือให้เกิดปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ได้

สังคมไทยโบราณของคนไทยเรานั้น ได้มีการสร้างพระเครื่องหรือวัตถุมงคลขึ้นเพื่อแจกจ่ายให้กับผู้เป็นลูกศิษย์ลูกหา แต่มักมีจุดหมายเพื่อใช้เป็นอำนาจต่อรองด้านศีลธรรม อย่างเช่นเมื่อแจกพระเครื่องหรือเครื่องรางของขลัง หรือวัตถุมงคลใด ๆ แก่ใครก็จะไม่ให้โดยง่าย แต่จะต้องดูว่าบุคคลนั้นเป็นผู้มีความประพฤติดีงาม และเมื่อเห็นว่าจะต้องเดินทางไปไหน และมีการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ท่านจะเรียกมาพบ และบอกให้ทราบ “ นี่เธอ เมื่อจะไปอยู่ที่ห่างไกล ฉันจะให้พระองค์นี้ไปคุ้มครองรักษาตัวเมื่อเธอได้พระไปแล้ว ต้องประพฤติดีด้วยอย่างนี้ แล้วให้ประพฤติดีดังมอย่างนั้นอย่างนี้ ” เหตุนั้น การได้พระเครื่องหรือวัตถุมงคล จึงไม่ใช่จบแค่เพียงการครอบครอง แต่จะต้องประพฤติปฏิบัติในธรรมะคำสั่งสอนที่ท่านสั่งเสียเอาไว้ ย่อมจะได้รับประโยชน์สุขจากการปฏิบัติธรรมนั่นเอง แต่ถ้าหากว่าไม่ยอมประพฤติตามหลักธรรมแล้ว วัตถุมงคลที่มีอยู่ก็ย่อมเป็นเพียงวัตถุธาตุที่ไม่อาจคุ้มครองรักษาตนเองได้ แม้ว่าจะมีพระเครื่องอยู่เต็มตู้เต็มบ้าน แต่กลับไปประพฤติเบียดเบียน และทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนก็ต้องเป็นผู้ที่รับผลแห่งการคิดโทษประทุษร้าย เหล่านี้ ซึ่งได้แก่ ถึงเวทมนต์ลึกลับถึงความเสื่อม ร่างกายทรุดโทรม อาพาธหนัก จิตฟุ้งซ่าน ความขัดข้องจากพระราชา ถูกใส่ร้ายเลื่อมมาจากญาติไฟไหม้เรือน คนผู้นั้นเมื่อตายย่อมเข้าสู่ทุคติ

^{๖๕} สนิท สมัการ, **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๕๕.

^{๖๖} พระอธิการชัยรัตน์ อภินนโท (อนันต์), “การศึกษาอิทธิพลความเชื่อเรื่องวัตถุมงคลที่มีต่อชาวอำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรมมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๕๙.

การรับเอาพระเครื่องหรือวัตถุมงคลมาแล้วนั้น จะเพิ่มเอาความมั่นใจให้แก่ผู้ที่มีอยู่ โดยที่การต้องใช้เป็นสะพานทอดเข้าสู่ทางธรรม และอาศัยข้อกำหนดดังต่อไปนี้ (๑) ของคลังสิ่งศักดิ์สิทธิ์และไสยศาสตร์ มีไว้เพื่อปิดช่องความหวั่นใจ (๒) เป็นของไม่มีราคา จะได้ต่อเมื่อประพัตติ เป็นที่วางไว้วางใจ (๓) เป็นข้อกำหนดการเรียกร่องทางศีลธรรม เมื่อยอมรับนับถือในพระเครื่องหรือวัตถุมงคลเหล่านั้นแล้ว ก็ให้ปฏิบัติตามพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญโดยไสยศาสตร์เป็นแต่สิ่งแอบแฝงสังคมไทยในลักษณะนี้จึงเป็นไปตามลักษณะ ดังต่อไปนี้ (๑) นับถือหลักการทางพระพุทธศาสนา ต้องเน้นการสอนธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญส่วนเครื่องรางของคลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทพไสยจะเป็นแค่สิ่งแอบแฝงอยู่หรือใช้เป็นเครื่องปิดช่องความหวั่นใจ เช่นเดียวกับการที่เอาฤทธิ์ไว้ปราบฤทธิ์ นั่นเอง (๒) การให้ หรือการปฏิบัติในเครื่องรางของคลังต่าง ๆ ต้องเน้นการกำกับด้วยข้อปฏิบัติด้านศีลธรรม และหรือให้ใช้เป็นสื่อการสอนธรรมะ (๓) ของคลังเป็นต้น เป็นของที่ให้เปล่าไม่มีราคา ใช้เป็นสื่อแทนค่าทางนามธรรม (๔) เป็นของให้ยาก และหาได้ยาก ไม่ได้มีกลาดเกลื่อน ต้องเป็นสิ่งทรงคุณค่าในด้านจิตใจ เป็นต้นว่าโยงโยไปถึงบุพพการีชน

กล่าวโดยสรุปสาเหตุที่ทำให้พระเครื่อง หรือบรรดาวัตถุมงคลต่าง ๆ ได้รับความเชื่อถือ มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อสังคมไทยมาก เนื่องจาก (๑) การที่สังคมไทยเคยนับถือภูตผี และอำนาจเหนือธรรมชาติมาก่อน (๒) ความเชื่อในพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ สังฆานุภาพ รวมทั้งเวทมนต์ คาถา พลังอิทธิปาฏิหาริย์ที่อาจเกิดขึ้นเพราะความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ ด้วยอำนาจพลังจิตหรือจากพลังธรรมชาติ อันเป็นของกายสิทธิ์ และหรือความศักดิ์สิทธิ์จากเกจิอาจารย์ทั้งหลาย (๓) เกิดจากภาวะวิกฤติทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สุขภาพอนามัยซึ่งทำให้คนขาดที่พึ่ง จึงพยายามแสวงหาสิ่งต่าง ๆ มายึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยเฉพาะคือสร้างความมั่นใจให้ตนเอง จึงได้เสาะหาเครื่องรางต่าง ๆ มากอยคุ้มครองป้องกันภัยเหล่านั้น (๔) สังคมของคนทั้งหลายยังไม่ได้การพัฒนาและแม้จะมีความเจริญทางเทคโนโลยีบ้างแล้วก็ตามที หากผู้คนไม่มีความสุขสบายใจ เกิดความรู้สึกไม่มั่นคงย่อมจะต้องค้นหาเอาสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่ามาเป็นเกราะป้องกัน ในบรรดาสิ่งต่าง ๆ ต้องสามารถตอบสนองความพึงพอใจของคน ซึ่งกำลังโยยหาที่พึ่งของตนเองด้วย (๕) เกิดขึ้นจากเราของการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ความเชื่อเรื่องศักดิ์สิทธิ์ อิทธิ ปาฏิหาริย์ของพระเครื่อง หรือเครื่องรางของคลังต่าง ๆ นั้น เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนไทยมาเป็นเวลานาน คนไทยส่วนใหญ่อ้วนมีพระเครื่องรางของคลังต่าง ๆ เก็บไว้บูชาตามบ้านเรือนของตน และคนไทยอีกจำนวนไม่น้อยก็มักจะพกพาพระเครื่องเหล่านั้นติดตัวไปด้วยในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นกำลังใจหรือเพื่ออาราธนาขอबारมีความศักดิ์สิทธิ์ของพระเครื่องที่ตนพกพาไปด้วยนั้น ให้ช่วยตนให้ประสบความสำเร็จในสิ่งตนต้องการ เช่น พกพาไปทำการค้า เพื่อเป็นกำลังใจและขอให้ขายของดี พกพาไปออกรบ เพื่อขอให้ช่วยให้แคล้วคลาดปลอดภัยพกพาไปทำงาน เพื่อขอให้ช่วยให้เจ้านายและเพื่อนร่วมงานรักใคร่ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ในสมัยก่อนนั้นพระเครื่องต่าง ๆ ถูกสร้างขึ้นในลักษณะของพระพิมพ์คือ เป็นพระที่สร้างขึ้นตามแบบพิมพ์ เพื่อจุดประสงค์ในการเป็นที่ระลึกในการสักการะสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายหรือ เพื่อการเคารพบูชา เป็นต้น และคนไทยในสมัยก่อนเอง ก็ไม่มีครินิยมในการพกพาพระเครื่องต่าง ๆ ติดตัวหรือแม้แต่

พระเครื่องมาบูชาไว้ในบ้าน เพราะเชื่อกันว่า พระเครื่องหรือพระพิมพ์ต่างๆ นั้นเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งบริสุทธิ์ ควรอยู่ที่วัด มากกว่าจะนำมาไว้ที่บ้านหรือพกพาติดตัว

๒.๑.๖ พัฒนาการพระเครื่อง

เพื่อให้เห็นความชัดเจนของพัฒนาการของพระเครื่องหรือวัตถุมงคลยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้แบ่งการพัฒนารูปแบบของพระเครื่องออกเป็นยุคสมัยต่าง มีรายละเอียด ดังนี้

๑. การพัฒนารูปแบบของพระเครื่องในยุคแรก พระเครื่องเป็นของที่เกิดขึ้นใหม่ มีอายุไม่เกินสมัยรัตนโกสินทร์ ในขณะที่พระพิมพ์นั้น มีอายุเก่าแก่ มาตั้งแต่สมัยทวารวดี หรือศรีวิชัยแล้ว ปัจจุบันนี้พอพูดถึงพระเครื่องก็ มักจะรวมเอาพระพิมพ์ไปด้วย และดูเหมือนว่า พระพิมพ์ทุกยุคทุกสมัยที่มีมาในอดีต ได้ถูกจัดให้เป็นพระเครื่อง ไปหมดแล้ว ยังมีเพียงนักวิชาการทางโบราณคดีเท่านั้น ที่ยังเรียกว่าพระพิมพ์ เพื่อให้มองเห็นความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ระหว่างพระเครื่องกับพระพิมพ์ เช่น ในด้านวัตถุประสงค์ความเชื่อ เป็นต้น เพราะว่่านักวิชาการเหล่านี้ เห็นว่า คำว่า พระเครื่อง นั้นถูกกำหนดให้เรียกกันในสมัยรัตนโกสินทร์นั่นเอง

ส่วนพระพิมพ์นั้น ในสมัยที่มีการสร้างกัน ก็ไม่ปรากฏว่าเรียกว่าอย่างไร แต่ที่เรียกว่าพระพิมพ์ ก็เพราะมักจะพบพระพิมพ์เหล่านั้นพร้อมด้วยแม่พิมพ์ ในกรุต่าง ๆ และใช้ เรียกมาก่อนคำว่าพระเครื่อง ด้วย ส่วนในปัจจุบันผู้วิจัยสังเกต เห็นว่าบรรดาผู้ที่มีความเชื่อ และความนิยมในพระเครื่องรวมพุทธศาสนิกชน ทั้งหลายทั่วไป เมื่อพูดถึงพระเครื่องแล้ว จะมีความเห็นตรงกันว่าหมายถึงพระพุทธรูปองค์เล็กๆ อาจจะเป็น พระผง พระกริ่ง หรือ เหรียญของพระเกจิอาจารย์ต่างๆจะไม่มีแบ่งแยกว่า นี่เป็นพระพิมพ์ นี่เป็นพระเครื่อง เมื่อพูดถึงพระเครื่องก็ครอบคลุมไปทั้งหมด คือ ทั้งพระพิมพ์และพระเครื่อง รวมทั้งเหรียญของคณาจารย์ ต่าง ๆ ด้วย ความหมายของพระเครื่องที่ใช้ เรียกกันในปัจจุบันนี้ น่าจะมาจากคำว่า เครื่องราง ของขลัง เพราะเป็นคำที่ใช้ควบคู่มากับสิ่งมงคลตั้งแต่โบราณแล้ว

เครื่องรางของขลังนั้น เป็นความเชื่อด้านไสยศาสตร์ การใช้เวทมนตร์คาถาเพื่อป้องกันอันตรายอันเกิดจากการกระทำของสิ่ง นอกเหนือธรรมชาติหรืออันตรายต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ซึ่งพื้นฐานเดิมของสังคม ไทยก็มีความเชื่อใน เรื่องเครื่องรางของขลังอยู่แล้วเมื่อนับถือพระเครื่อง จึงทำให้มีความเชื่อ โน้มเอียงไปในแบบฉบับของเครื่องรางของขลังในที่สุดคือ เชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์านุภาพ สามารถป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้ ด้วยอำนาจของพระเครื่องที่เราเรียกว่า พุทธคุณ เป็นต้น ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่ตรงกับคำสั่งสอนตามหลักพุทธศาสนา แต่ชาวพุทธปัจจุบันก็มีความเชื่อ ในเรื่องอยู่เป็นจำนวนมาก^{๖๗}

๒. การพัฒนารูปแบบของพระเครื่องในยุคหลัง ในสังคมไทยนั้น การนำเอาพระพิมพ์มาเป็นเครื่องราง หรือพระเครื่องนี้ เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นทีหลัง เพราะในสมัยสุโขทัย หรือแม้แต่ในสมัยอยุธยา ก็ไม่ปรากฏว่า มีความเชื่อเรื่องพระเครื่อง แต่อย่างใดจะมีก็แต่ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของ

^{๖๗} สิบตำรวจเอกชูชาติ อยู่เย็น, “การศึกษาวิเคราะห์ความศรัทธาและแนวทางปฏิบัติต่อพระเครื่องของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙ – ๒๐.

หลัง เช่น ฝ้ายยันต์ ฝ้ายประเจียด ตะกรุดเป็นต้น ซึ่งก็มีความเชื่อว่า สิ่งเหล่านี้ สามารถป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้ เช่น ยิงไม่ออก ฟันไม่เข้า อยู่ยงคงกระพัน เป็นต้น ความเชื่อเรื่องพระเครื่อง เป็นสิ่งที่ ไม่พบเห็นในสังคมไทย สมัยอยุธยาและก็น่าจะมีในสมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นๆ^{๖๘} ด้วยท่านมีความเห็นว่าน่าจะมีมีความเชื่อเรื่อง พระเครื่องเกิดขึ้น ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ ลงมา เพราะสมัยรัชกาลที่ ๕ ก็ปรากฏว่ามีแล้ว^{๖๙} เพราะว่า สมัยก่อนที่จะมีพระเครื่องนั้น คนไทยไม่นิยมเอา พระพุทธรูปเข้าบ้าน เพราะเป็นของศักดิ์สิทธิ์ที่บริสุทธิ์ควรอยู่ที่วัด ไม่ใช่ในบ้านเรือนการนำเข้ามาน่าจะทำให้เป็นอัมภมฺคฺลได้ นี่ทำให้ได้เห็นว่าคุณในสมัยก่อนนั้น แบ่งแยกระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งที่เป็นสาธารณะออกจากกัน เพราะว่า จากการขุดค้นและสำรวจทางโบราณคดีในสมัยก่อน กรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นไป ไม่ปรากฏว่ามีวัตถุศักดิ์สิทธิ์ในบริเวณที่อยู่อาศัยของบุคคลธรรมดาสามัญ แม้แต่บริเวณพระราชวังเองก็ไม่มี ยกเว้น พระราชวังที่มีวัดอยู่ด้วย ในทางตรงกันข้ามวัตถุศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระพุทธรูป พระพิมพ์ เป็นต้น มักจะพบในบริเวณวัด, พระเจดีย์ หรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เช่น ถ้ำ ศาลเจ้า เป็นต้น จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ ๔ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิด เพราะได้รับ อิทธิพลแนวคิดใหม่ ๆ จากตะวันตก ด้วยว่ารัชกาลที่ ๔ พระองค์เองก็ทรงเป็นผู้ที่มีความรู้ ทรงเป็นผู้ทันสมัย ทรงรอบรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์จนพระองค์ได้รับการยกย่อง จากคนไทยทั้งประเทศ ในฐานะทรงเป็นพระบิดาแห่งวิทยาศาสตร์ไทย พระองค์ทรงอธิบาย เรื่องต่าง ๆ เป็นระบบเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ เช่น ทางอธิบายเรื่องปาฏิหาริย์ของพระบรมธาตุว่า เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

ในยุคสมัยนี้เอง ที่มีการนำเอาพระเครื่องหรือพระพิมพ์ต่าง ๆ เข้าวัง หรือบ้านเพื่อประดิษฐานไว้เป็นที่เคารพบูชา และเนื่องจากพระเครื่องหรือพระพิมพ์ ในสมัยนี้ เป็นของเก่าที่ขุดได้จากโบราณสถานต่าง ๆ ในระยะนี้เองจึงทำให้เกิดความนิยมในเรื่องการสะสม ของเก่ากันขึ้น ดังนั้นจึงทำให้เกิดการขุดค้นกรุพระเจดีย์ร้างและโบสถ์ตลอดจนโบราณสถานต่าง ๆ กันอย่างแพร่หลาย มีทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ก็เพื่อที่จะได้พระพุทธรูปบูชา และสิ่งที่แสวงหากันมากที่สุดก็คือ พระพิมพ์ หรือพระเครื่องนั่นเอง เพราะในสมัยนี้เข้าใจว่าพระพิมพ์นั้นได้ถูกกำหนดให้เป็นพระเครื่องไปแล้ว ในการอุปโลกน์พระพิมพ์ให้เป็นพระเครื่องนั้น ก็เพราะในช่วงเวลานั้นได้เกิดความนิยมในพระเครื่องขึ้นมา^{๗๐}

สรุปได้ว่า พัฒนาการของพระเครื่อง การเกิดของพระเครื่องในขั้นต้น มีจุดประสงค์ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นการทำเพื่อเป็นตัวแทน และของที่ระลึกแก่ผู้เดินทางไปแสวงบุญยังสังเวชนียสถานนั้นๆ และได้เกิดวิวัฒนาการกลายเป็นรูปพระพิมพ์ต่อมาความเจริญแพร่หลายของพระพิมพ์ สืบเนื่องจากการที่เป็นสิ่งของซึ่งทำกันได้ง่าย ๆ แม้ผู้ที่ไม่ค่อยมีฐานะ ก็สามารถสร้างบุญกุศลจากการสร้างพระพิมพ์ เพื่อสืบทอดพระศาสนา หรือกิจกรรมตามความเชื่อศรัทธาของตนได้ โดยมีใช้เรื่องเหลือวิสัยจะกระทำ

^{๖๘} ศรีศักร วัลลิโภดม, พระเครื่องในเมืองสยาม, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๓๗), หน้า ๓.

^{๖๙} ศรีศักร วัลลิโภดม, พระเครื่องในเมืองสยาม, หน้า ๙.

^{๗๐} ประชุม กาญจนวัฒน์, ภาพพระเครื่องเล่ม ๑-๒, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์, ๒๕๓๖), หน้า ๒๓-๒๕.

พระพิมพ์จึงมีให้พบเห็นมากมาย ถ่ายทอดกันมาจากยุคสู่ยุค จากรุ่นสู่รุ่น จนถึงปัจจุบันมีห่างหายไปจากอารยธรรมของพุทธศาสนาด้วยศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา

๒.๒ สรุป

ดังนั้นเราจึงสรุปได้ว่า พระเครื่องหมายถึง วัตถุมงคลที่สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจหรือเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าและพระสาวกองค์ใดองค์หนึ่งเท่านั้น โดยสร้างขึ้นมาจากวัตถุที่มีตามธรรมชาติหรือโลหะมีจุดประสงค์ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นการทำเพื่อเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าหรือเทพเจ้าที่เคารพนับถือ โดยเชื่อว่าสามารถปกป้องคุ้มครองป้องกันภัย และได้เกิดวิวัฒนาการกลายเป็นรูปพระพิมพ์ต่อมาความเจริญแพร่หลายของพระพิมพ์ สืบเนื่องจากการที่เป็นสิ่งของซึ่งทำกันได้ง่าย ๆ แม้ผู้ที่ไม่ค่อยมีฐานะ ก็สามารถสร้างบุญกุศลจากการสร้างพระพิมพ์ เพื่อสืบทอดพระศาสนา หรือกิจกรรมตามความเชื่อศรัทธาของตนได้ มูลเหตุกำเนิดของพระเครื่องที่ชัดเจนที่สุด นับเป็น ๑,๐๐๐ กว่าปีมาแล้ว ตามตำนานการสร้างพระพิมพ์ที่ขุดพบที่กรุวัด พระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร นั้นบอกว่า พระพิมพ์หรือพระเครื่องที่กรุวัดพระบรมธาตุ และกรุอื่นๆ ในจังหวัด กำแพงเพชร พิชณุโลก พิษณุโลก และสุพรรณบุรี คติความเชื่อเกี่ยวกับวัตถุมงคลว่าเป็นสิ่งที่สามารถเหลือตนเองได้ในเวลาที่ประสบกับภัยอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น รถยนต์ประสบอุบัติเหตุแต่คนที่สวมใส่เครื่องรางพระเครื่องไม่ได้รับอันตรายหรือบาดเจ็บเพียงเล็กน้อยและรอดตายอย่างปาฏิหาริย์ โดยความเชื่อดังกล่าวนี้นักโยงไว้กับศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีความเชื่อเรื่องพระเวทย์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ฉะนั้น เมื่อปราชญ์ผู้รู้ทางพระพุทธศาสนา ต้องการนำพุทธศาสนิกชนของตนเข้าสู่ศาสนา จึงต้องใช้กุศโลบายต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือหรือเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยใช้วัตถุมงคลนี้เอง เป็นตัวเชื่อมโยงด้านความเชื่อที่ศรัทธาเลื่อมใสในหลักธรรมคำสอน เพียงแต่ใช้อุบายที่ถูกจริตของผู้นับถือเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของการสร้างพระเครื่อง ก็เพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงพระรัตนตรัย ถือเอาเป็นที่ระลึกเมื่อตนมีภัยเกิดขึ้นหรือในยามฉุกเฉินจำเป็น เช่น เมื่อเวลาต่อสู้ป้องกันตัว หรือมีอุบัติเหตุเป็นต้น กล่าวโดยสรุปก็คือ พระเครื่องสมัยต่างๆ ๓ สมัย ได้แก่สมัย สุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์

สาเหตุที่ทำให้พระเครื่อง หรือบรรดาวัตถุมงคลต่าง ๆ ได้รับความเชื่อถือ มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อสังคมไทยมาก เนื่องจาก (๑) การที่สังคมไทยเคยนับถือภูตผี และอำนาจเหนือธรรมชาติมาก่อน (๒) ความเชื่อในพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ สังฆานุภาพ รวมทั้งเวทมนต์ คาถา พลังอิทธิปาฏิหาริย์ที่อาจเกิดขึ้นเพราะความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ ด้วยอำนาจพลังจิตหรือจากพลังธรรมชาติอันเป็นของกายสิทธิ์ และหรือความศักดิ์สิทธิ์จากเกจิอาจารย์ทั้งหลาย (๓) เกิดจากภาวะวิกฤติทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สุขภาพอนามัยซึ่งทำให้คนขาดที่พึ่ง จึงพยายามแสวงหาสิ่งต่าง ๆ มายึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยเฉพาะคือสร้างความมั่นใจให้ตนเอง จึงได้แสวงหาเครื่องรางต่าง ๆ มากมายคุ้มครองป้องกันภัยเหล่านั้น (๔) สังคมของคนทั้งหลายยังไม่ได้การพัฒนา และแม้จะมีความเจริญทางเทคโนโลยีบ้างแล้วก็ตามที หากผู้คนไม่มีความสุขสบายใจ เกิดความรู้สึกไม่มั่นคงย่อมจะต้องค้นหาเอาสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่ามาเป็นเกราะป้องกัน ในบรรดาสิ่งต่าง ๆ ต้องสามารถตอบสนองความพึงพอใจของคน ซึ่งกำลังโยนหาที่พึ่งของตนเองด้วย (๕) เกิดขึ้นจากเราของการโฆษณาประชาสัมพันธ์

พัฒนาการของพระเครื่อง การเกิดของพระเครื่อง มีจุดประสงค์ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นการทำเพื่อเป็นตัวแทน และของที่ระลึกแก่ผู้เดินทางไปแสวงบุญยังสังเวชนียสถานนั้นๆ และได้เกิดวิวัฒนาการกลายเป็นรูปพระพิมพ์ต่อมาความเจริญแพร่หลายของพระพิมพ์ เพื่อสืบทอดพระศาสนา หรือกิจกรรมตามความเชื่อศรัทธาของตนได้ โดยมีใช้เรื่องเหลือวิสัยจะกระทำ พระพิมพ์จึงมีให้พบเห็นมากมาย ถ้ายทอดกันมาจากยุคสู่ยุค จากรุ่นสู่รุ่น จนถึงปัจจุบันมีห่างหายไปจากอารยธรรมของพุทธศาสนาด้วยศรัทธาที่มีต่อพระพุทธรูป